

BALKAN EPIDEMIOLOGICAL STUDY ON CHILD ABUSE & NEGLECT (BECAN)

FP7 DG-RESEARCH [Contract No: HEALTH-F2-2009-223478]

SMJERNICE ZA ISTRAŽIVANJE U ŠKOLAMA

SIJEČANJ 2011.

POGLAVLJE A. OBVEZE I PRIPREMA ISTRAŽIVAČA

A.1. Kvalifikacije istraživača

Istraživači su “srce i duša” istraživanja, posebno u slučajevima kada se ispituje socijalno osjetljiva tema, kao što je nasilje nad djecom, ili druge teme koje se smatraju “obiteljskim stvarima”, kao što su odnosi u obitelji. Djeci, kao i odraslima, možda neće biti ugodno sudjelovati u istraživanju ili otvoreno iznositi osobna iskustva članovima istraživačkog tima. Također, možda im neće biti ugodno razgovarati o pojedinim temama s osobama određenog spola (najčešće ako se radi o osobama suprotnog spola).

Molimo Vas da procijenite koliko biste dobar istraživač bili s obzirom na sljedeće karakteristike: dobar istraživač u BECAN istraživanju **mora** (ISPCAN, 2006a, pp.4-5):

- 1) **vjerovati u važnost** istraživanja
- 2) **osjećati se ugodno** u vezi teme istraživanja i **biti osoba koju nije lako uznemiriti**
- 3) biti upoznat s **lokalnim običajima** sudionika koji će sudjelovati u istraživanju
- 4) biti sposoban **lako ostvariti kontakt** s različitim skupinama ljudi (npr. osobama različitog stupnja obrazovanja, socioekonomskog statusa ili različitih osobnosti)
- 5) biti **u potpunosti upoznat** s mjernim instrumentima i postupcima istraživanja
- 6) biti **posvećen slijeđenju SVIH predviđenih postupaka** u provedbi istraživanja korak po korak (primjeni upitnika, korištenju standardiziranih unaprijed određenih objašnjenja i odgovora na pitanja, bilježenju odgovora, pružanju pomoći sudionicima koji mu/joj pristupe itd.)
- 7) moći ostati **nepriistran i ne osuđivati**; ne ponašati se kao “savjetnik” prema sudionicima istraživanja (posebno tijekom intervjua, ali i tijekom i nakon ispunjavanja upitnika)
- 8) biti **pouzdan**; i sposoban i/ili spreman
 - a. slijediti postupak u skladu s uputama
 - b. dati pouzdan i detaljan izvještaj o postupku provedbe
 - c. strogo se držati povjerljivosti
- 9) biti **dobro upoznat** s postojećim zakonima, svojim obvezama vezanim uz prijavljivanje slučajeva nasilja te dostupnim izvorima pomoći, kako bi mogao a) dati valjane informacije i/ili obećanja, b) ne ugrožavati dalje sigurnost žrtve tražeći njenu/njegovu pomoć
- 10) biti **oprezan** kako ne bi ugrozio svoju ili sudionikovu sigurnost.

A.2. Upoznavanje s mjernim instrumentima

Svi istraživači trebaju biti upoznati s postupkom provedbe istraživanja i s mjernim instrumentima; u slučaju provedbe intervjua trebate biti upoznati s upitnikom zbog još jednog razloga: kako biste lako i brzo mogli čitati pitanja i bilježiti odgovore.

Nakon treninga, a prije provedbe istraživanja, trebate ispuniti svoje **zadatke nakon radionice**, koje uključuju provedbu pilot-prikupljanja podataka korištenjem obje metode, to jest primjene upitnika i intervjua, s djecom i roditeljima, kako biste bolje upoznali mjerne instrumente i postupke koje treba slijediti. Točnije, trebate primijeniti ICAST-CH i ICAST-P

upitnike s djecom i roditeljima koristeći a) samostalno ispunjavanje (s najmanje dvoje djece i dva roditelja) i b) strukturirani intervju (s najmanje dvoje djece i dva roditelja). Nakon provjere točnosti ispunjavanja, trebate ispuniti Obrasce za izvještaj (Prilozi 1a i 1b) i prisustvovati konzultacijskom susretu s trenerom (trenerima), gdje ćete podnijeti izvještaj i raspraviti o mogućim poteškoćama s kojima ste se susreli tijekom prikupljanja podataka.

Također treba imati na umu da tijekom istraživanja **svi istraživači** moraju **RADITI KAO JEDAN**, što se odnosi na to:

- kako predstavljaju istraživanje sudionicima (i javnosti)
- kako predstavljaju upute i provode intervju
- kako odgovaraju ispitanicima na njihovo traženje pojašnjenja
- kako izvještavaju o postupcima i napretku na dnevnim sastancima
- kako čuvaju povjerljivost
- kako se ponašaju u slučajevima otkrivanja slučajeva zlostavljanja i zanemarivanja djece
- kako štite svoju i ispitanikovu sigurnost.

A.3. Opis “tipičnog dana istraživanja na terenu” korak po korak

“Tipični dan istraživanja na terenu” traje mnogo više od uobičajenog dana od 24 sata; to znači da svaki istraživač također ima svoje obveze prije i nakon prikupljanja podataka, koje nije moguće ispuniti u jednom danu. Cjelina koja slijedi predstavlja opis svih Vaših obveza, korak po korak kronološkim redom, prilikom prikupljanja podataka od učenika i njihovih roditelja korištenjem samostalnog ispunjavanja upitnika te provedbe provjere kvalitete ispunjavanja, izvještavanja i sudjelovanja u supervizijskim sastancima.

1. Dan prije prikupljanja podataka

- 1.1. od lokalnog koordinatora preuzmite sve istraživačke i dodatne materijale potrebne za sljedeći dan
- 1.2. na temelju liste za provjeru (vidi str. 7), provjerite imate li sve materijale koji će Vam biti potrebni
- 1.3. na karti pronađite lokacije koje trebate posjetiti i organizirajte prijevoz (ovo je osobito važno, posebno ako više od jednog para istraživača putuje istim automobilom, što je, zbog ekonomičnosti, najvjerojatnija mogućnost). Druga mogućnost je da to organizira osoba koja će biti „vozač“ grupe (koja može biti jedan od istraživača ili lokalni koordinator)
- 1.4. dogovorite mjesto i vrijeme gdje će se tim okupiti sljedeći dan tako da imate vremena doći u školu ranije od ugovorenog termina

2. Dan prikupljanja podataka u školi

- 2.1. dođite na vrijeme kako ne biste uzrokovali kašnjenje čitavog istraživačkog tima
- 2.2. pratite precizno i bez odstupanja sve korake postupka koje ste trenirali (vidi str. 9)
- 2.3. bilježite sva Vaša opažanja koja što je ranije moguće (npr. pitanja koja su Vam postavljali, a na njih niste mogli odgovoriti jer nije postojao unaprijed određeni odgovor, je li Vam neki dio postupka zadavao probleme, „neobična“ ponašanja koja ste primijetili kod učenika, profesora ili ravnatelja škole), pri čemu vodite računa da osigurate tajnost Vaših bilješki
- 2.4. pri odlasku iz jedne škole u drugu uvijek vodite računa o sigurnom transportu upitnika (ispunjenih ili praznih). Ukoliko je to moguće, u svakoj školi imajte sa sobom samo upitnike koji su Vam potrebni za tu školu, a ostale ostavite u automobilu. Prije nego što napustite učionicu/školu provjerite i potvrdite da:
 - niste ništa zaboravili ponijeti sa sobom (lista za provjeru Vam može biti korisna dok u potpunosti ne savladate taj postupak)
 - znate kod kojeg člana se nalaze upitnici (ili da svatko ima dio upitnika, ali da ste ih sve ponijeli sa sobom)
 - ste primili Obrasce za pristanak roditelja za sudjelovanje djece (u slučaju da su bili prikupljeni od strane škole)
- 2.5. nikada ne raspravljajte o temama vezanim uz istraživanje ili prikupljenim podacima u javnosti ili kada putujete javnim prijevozom ili taksijem.
- 2.6. **nakon završetka prikupljanja podataka u svim školama** trebate što prije vratiti sve upitnike na sigurno mjesto (u hotel u kojem odsjedate ili u ured Vaše organizacije) gdje trebate, zajedno s Vašim suradnikom-istraživačem, provjeriti i razvrstati upitnike po razredima i ispuniti Obrazac za izvještaj (Prilog 1a) za svaki od razreda u kojima ste prikupili podatke. Točnije, trebate:
 - provjeriti ispunjavanje upitnika kako biste odredili moguće problematične dijelove koje trebate zabilježiti u odjeljak *Primjedbe iz upitnika* u Obrascu za izvještaj (Prilog 1a) (pazeći pri tome da navedete kod/šifru sudionika tamo gdje je potrebno) kako biste o njima izvijestili i raspravili na sastanku s lokalnim koordinatorom. Ukoliko naiđete na upitnike koje smatrate nevaljanima (npr. dijete se očigledno šalilo tijekom ispunjavanja upitnika), trebate zabilježiti i njihove kodove/šifre.
 - ispuniti preostale dijelove Obrasca za izvještaj (Prilog 1a) vezane uz dječji upitnik. Posebnu pažnju treba obratiti pri ispunjavanju posljednjeg dijela, gdje trebate navesti otkrivene slučajeve zlostavljanja (one koji su otkriveni u upitnicima, kao i one otkrivene osobnim kontaktom)
 - razvrstati upitnike prema školi i razredu i pohraniti ih na sigurno mjesto dok ne prikupite i upitnike roditelja te djece.
 - prikupiti sve neispunjene dječje upitnike kako biste ih predali lokalnom koordinatoru (također trebate, po razredima, prijaviti razloge zbog kojih su upitnici

ostali neispunjeni, npr. odbijanje ili odustajanje djeteta, dijete nije bilo u školi taj dan ili dijete koje je prestalo pohađati školu)

- aktivno sudjelovati u supervizijskom sastanku s lokalnim koordinatorom

3. Prvi supervizijski sastanak. Vaša prisutnost na svim sastancima je **OBVEZNA**, budući da ćete trebati:

- 3.1. izvještavati o tijeku postupka i mogućim problemima s kojima ste se suočili tijekom prikupljanja podataka ili problemima u ispunjavanju upitnika
- 3.2. izvještavati o otkrivenim slučajevima ili slučajevima u kojima postoji sumnja na zlostavljanje djece, o kojima će se na sastancima raspravljati te će se donositi odluke o daljnjim postupcima koje treba poduzeti u svakom pojedinom slučaju
- 3.3. dostaviti sve neispunjene upitnike koje imate i izvijestiti o razlozima zbog kojih upitnici nisu ispunjeni, kako bi se ti razlozi mogli evidentirati
- 3.4. preuzeti istraživačke i dodatne materijale koje ćete trebati za sljedeći dan prikupljanja podataka u školi i organizirati prikupljanje u školi (koraci 1.1 – 1.4), ali i način preuzimanja roditeljskih upitnika od prethodnog dana
 - u slučaju da prikupljanje roditeljskih upitnika provodi drugi istraživač koji nije bio u razredu, on/a treba dobiti popis s kodovima/šiframa sudionika čije upitnike treba preuzeti; to će mu/joj olakšati organiziranje alternativnog plana za prikupljanje upitnika od roditelja koji, iz bilo kojeg razloga, nisu poslali ispunjene upitnike kada je bilo dogovoreno, već ih žele sami dostaviti (npr. moguće je dogovoriti da upitnici budu poslani poštom ili da istraživač zabilježi kontakt informacije roditelja i komunicira izravno s njima).
 - u određenim slučajevima moguće je organizirati da prikupljanje roditeljskih upitnika provodi stručni suradnik/ razrednik u školi. Tada budite u kontaktu s tom osobom i dogovorite preuzimanje upitnika.
 - način prikupljanja podataka (izravno od djece u školi ili uz pomoć stručnog suradnika/razrednika) lokalni koordinator dogovara sa svakom školom zasebno (s obzirom na činjenicu da vjerojatno neće sva djeca na dogovoreni dan donijeti u školu roditeljske upitnike, poželjno je da, ukoliko je to moguće, stručni suradnik/razrednik prikuplja roditeljske upitnike od djece).

4. Dan nakon prikupljanja podataka u školi trebate (ukoliko prethodno nije drugačije dogovoreno):

- 4.1. prikupiti roditeljske upitnike (ili osobno od djece u školi ili od suradnika-istraživača koji ih je preuzeo – ovisno o dogovoru iz koraka 3.4)
- 4.2. kontaktirati (ako ste nabavili kontakt informacije) roditelje čiji upitnici nisu vraćeni na vrijeme kako biste ustanovili imaju li ih namjeru ispuniti i dogovorili način njihovog preuzimanja; možda ćete trebati dogovoriti susret u njihovom kućanstvu ili negdje drugdje (kako biste proveli intervju s roditeljem ili samo preuzeli njegov/njen ispunjeni upitnik)

- 4.3. upariti dječje upitnike (ICAST-CH), koje ste već razvrstali prema razredu i školi, s upitnicima njihovih roditelja (ICAST-P).
 - 4.4. provjeriti ispunjavanje dječjih upitnika kako biste utvrdili koji su mogući problematični dijelovi koje treba zabilježiti u Obrazac za izvještaj (Prilog 1a). Također trebate zabilježiti kodove/šifre sudionika čiji upitnici Vam se čine nevaljanima (npr. odgovoreno je na tek nekoliko pitanja).
 - 4.5. zabilježiti kodove/šifre sudionika sa roditeljskih upitnika koji nisu vraćeni i bilo kakve dodatne komentare koje imate (npr. ako znate razloge odbijanja ili ako je postojala naknadna komunikacija s roditeljima i čime je ona rezultirala).
 - 4.6. pohraniti upitnike na sigurno mjesto ako očekujete da će Vam još roditeljskih upitnika iz tog razreda biti dostavljeno (ako smatrate da je prikupljanje završeno, predajte upitnike lokalnom koordinatoru na sljedećem sastanku).
 - 4.7. prikupiti sve neispunjene roditeljske upitnike kako biste ih dostavili lokalnom koordinatoru (također trebate izvijestiti o svim poznatim razlozima zbog kojih upitnici nisu ispunjeni (npr. odbijanje ili neki drugi razlozi o kojima ste bili obaviješteni)
 - 4.8. ispuniti preostale dijelove Obrasca za izvještaj (Prilog 1a) vezane uz roditeljski upitnik.
5. **Supervizijski sastanak:** Na drugom i svakom sljedećem sastanku:
- 5.1. koraci 3.1-3.4 se ponavljaju za nove ICAST-CH upitnike, ali i za ICAST-P upitnike roditelja djece koja su sudjelovala u istraživanju prethodnog dana
 - 5.2. za svaki razred za koji je prikupljanje ICAST-P upitnika završeno, upareni upitnici djece i roditelja trebaju biti predani koordinatoru, zajedno s odgovarajućim Obrascem za izvještaj; kako se paketi iz različitih razreda ne bi pomiješali, za svaki razred dostavljajte po jedan paket, označen na odgovarajući način, koji uključuje sve dječje i roditeljske upitnike te Obrazac za izvještaj za taj razred

Trajanje „tipičnog dana istraživanja na terenu“ je nešto kraće kada se prikupljanje podataka provodi putem **strukturiranih intervjua**, budući da se podaci djeteta i njegovog roditelja prikupljaju istovremeno; to znači da je moguće provesti provjeru kvalitete, izvještavanje i predaju upitnika na supervizijskom sastanku koji se održava istog dana kao i prikupljanje podataka. Sve ostale obveze i koraci koje treba pratiti prije i nakon prikupljanja podataka su jednaki onima koji su prethodno opisani.

A.4. Materijali potrebni za prikupljanje podataka

Prije odlaska na teren zbog prikupljanja podataka, svaki par istraživača treba imati materijale potrebne za taj dan: molimo Vas da provjerite i osigurate da imate sve potrebne materijale koji su navedeni na listama provjere prikazanim u tablicama 1a i 1b.

Tablica 1a. Lista provjere za istraživače

PRIKUPLJANJE PODATAKA U ŠKOLI (SAMOSTALNO ISPUNJAVANJE UPITNIKA)	
1	Raspored mojih sastanaka u školi (datum i vrijeme), adresa škole, podaci o kontakt osobi iz škole i podaci o uzorku
2	Karta područja u kojem se provodi istraživanje i kontakt informacije svake škole
3	Moj istraživački budžet
4	Kemijske olovke (najmanje dvije)
	Jedan pakat materijala po učionici koji sadrži:
5	Kopije dječjih upitnika uparene s
6	Omotnicama za roditelje
7	Zahvalnice za učenike
8	Veliku omotnicu/kutiju
9	Popis učenika koji imaju/nemaju suglasnost roditelja za sudjelovanje
10	Popis učenika čiji roditelji nisu bili na roditeljskom sastanku (čije suglasnosti je škola u međuvremenu trebala zaprimiti)
11	Popis učenika koji pohađaju školu prema prilagođenom ili individualiziranom programu
12	Popis učenika koji imaju trajne poteškoće zbog kojih nisu sposobni samostalno ispunjavati upitnik te podatke o osobama koje će s njima ispunjavati upitnik
	„Materijali za demonstraciju”
13	Papir sa skalama odgovora
14	Ljepljiva vrpca
15	Pokazni primjerak omotnice za roditelje
16	Kartica s popisom lokalnih službi (izvora pomoći na određenom području)
17	Kartica s korisnim brojevima telefona
18	Mobitel (uključen, ali sa isključenim zvukom)
19	Moj Obrazac (Obrasci) za izvještaj (Prilog 1a)
20	Moja kopija “Smjernica za istraživače”
21	Nekoliko praznih listova papira za vođenje bilješki na temelju kojih se popunjava Obrazac za izvještaj

Tablica 1b. Lista provjere za osobe koje provode intervju

PRIKUPLJANJE PODATAKA U KUĆANSTVU (STRUKTURIRANI INTERVJUI)		
1	Raspored mojih sastanaka (kontakt informacije)	
2	Karta područja u kojem se provodi istraživanje	
3	Moj istraživački bedž	
4	Službeno pismo potvrde	
5	Kemijske olovke (najmanje dvije)	
6	1. Istraživač (Roditelj) Informativno pismo i zahvalnica	2. Istraživač (Dijete) Informativno pismo + Obrazac za pristanak djeteta
7	Obrazac za informirani pristanak	Dječji upitnik
8	Roditeljski upitnik	Zahvalnica
9	Kartice za intervju s roditeljem	Kartice za intervju s djetetom
10	Kartica s popisom lokalnih službi (izvora pomoći na određenom području)	
11	Kartica s korisnim brojevima telefona	
12	Mobitel (uključen, ali sa isključenim zvukom)	
13	Moj Obrazac (Obrasci) za izvještaj (Prilog 1b)	
14	Moja kopija "Smjernica za istraživače"	

POGLAVLJE B. PROVEDBA ISTRAŽIVANJA

Treba naglasiti da, prije izlaska na teren radi prikupljanja podataka, **kodovi/šifre sudionika trebaju biti ispravno navedeni** (identičan kod za svaki par dječji – roditeljski upitnik), što je izuzetno važno jer, ukoliko upitnici nemaju isti kod, bit će ih nemoguće upariti i oba će upitnika morati biti isključena iz analize uparenih podataka. Trebate biti vrlo oprezni kako biste osigurali da učenici dobiju roditeljske upitnike koji imaju isti kod kao i njihovi, dječji upitnici.

Također trebate **naglasiti sudionicima važnost iskrenog odgovaranja**, budući da je prikupljanje beskorisnih informacija gubitak vremena i resursa i, što je najvažnije, iskrivljava rezultate istraživanja. Ovo je moguće postići i naglašavanjem sudionicima da mogu odbiti odgovoriti na bilo koje pitanje na koje ne žele dati odgovor te da nema točnih i netočnih odgovora i da je njihovo mišljenje ili osobno iskustvo jedino što je bitno.

B.1. Samostalno ispunjavanje upitnika

Upitnici će istovremeno biti podijeljeni svoj djeci u učionici tako da će njihovi odgovori biti anonimni. Koraci koje trebate slijediti su:

- ▶ **1. korak:** Identificirajte učenike koji nisu dobili pristanak roditelja za sudjelovanje u istraživanju¹ i, ovisno o dogovoru s razrednikom (ili stručnim suradnikom), izdvojite učenike iz razreda ili osigurajte zadatke koje će raditi za vrijeme dok druga djeca ispunjavaju upitnike².
- ▶ **2. korak** Informirajte učenike o istraživanju i podijelite im Obrasce za informirani pristanak (za sudjelovanje djeteta u istraživanju), upitnike i omotnice s upitnicima za njihove roditelje (koji trebaju imati isti kod kao i dječji upitnici), neovisno o tome jesu li roditelji ranije dali pristanak za svoje sudjelovanje ili ne (kako ne biste izdvajali djecu čiji roditelji ne žele sudjelovati) → uputite učenike da ispune Obrasce za informirani pristanak → identificirajte odbijenice → s učenicima koji nisu pristali na sudjelovanje u istraživanju postupite na jednak način kao što ste postupili s učenicima koji nisu dobili pristanak roditelja za sudjelovanje u istraživanju i zamolite ih da Vam vrate svoje kompletne upitnika → prikupljanje podataka.
- ▶ **3. korak** (sljedeći dan): Prikupljanje roditeljskih upitnika. To je moguće učiniti na dva načina:
 - sljedećeg dana ćete ponovno otići u školu (ako je moguće, isti istraživači koji su prikupljali podatke u pojedinom razredu) kako biste od učenika prikupili omotnice s roditeljskim upitnicima (treba predvidjeti i drugi dolazak u slučaju da su neka

¹ Budući da je informirani pristanak koji roditelji daju za djecu osnovne škole aktivan, ako u zadanom vremenskom roku ne primite natrag Obrazac za pristanak, smatra se da se roditelj protivio sudjelovanju svog djeteta u istraživanju.

² U slučaju primitka odbijenice roditelja lokalni koordinator se treba prethodno dogovoriti sa stručnim suradnikom/ razrednikom/ predmetnim nastavnikom što će ta djeca raditi dok drugi ispunjavaju upitnik. Najbolje bi bilo da budu u nekoj drugoj prostoriji (učionica, zbornica) s predmetnim nastavnikom ili stručnim suradnikom. Ako to nije nikako moguće organizirati, ta djeca mogu u tišini nešto čitati ili pisati u zadnjim klupama ili raditi zadatke koje im zada predmetni nastavnik, no nikako ne smiju imati slobodan sat.

djeca –ili roditelji– zaboravili upitnike kod kuće; za svaki pojedini slučaj moguće je dogovoriti alternativni način preuzimanja roditeljskih upitnika).

- također, ako primite poziv od roditelja, možete preuzeti upitnike u njihovom kućanstvu.
- ako postoji dogovor s razrednikom/stručnim suradnikom u školi, dogovorite s tom osobom termin preuzimanja roditeljskih upitnika

B.1.1. Upute za samostalno ispunjavanje upitnika

Ovaj odjeljak sadrži upute za postupak koji trebate slijediti tijekom prikupljanja podataka u učionici. **Tijekom prikupljanja podataka u učionici smiju biti prisutna samo 2 istraživača**, a ne i npr. nastavnici ili ravnatelj. Nemojte dozvoliti profesorima da budu prisutni u učionici tijekom ispunjavanja upitnika, pri čemu trebate biti pristojni, ali ustrajni.

Na dan kada je dogovoreno prikupljanje podataka u školi trebate doći tamo a) ranije nego što je dogovoreno, b) noseći svoje bedževe, i c) sa svim potrebnim materijalima. Prvo trebate otići kod **ravnatelja škole ili stručnog suradnika**, kako biste se dogovorili oko eventualnih neriješenih pitanja, te kako bi Vas zaposlenik škole otpratio u učionicu.

1. korak: predstavite cilj istraživanja i pozovite učenike na sudjelovanje a) bez da stvarate pritisak da sudjeluju, b) ali također bez pretjeranog naglašavanja njihove mogućnosti da odbiju sudjelovati. Prije nego što dođete u razred kako biste učenicima podijelili upitnike, trebate zapamtiti sljedeći uvod (kako biste mogli učenicima dati iste upute **od riječi do riječi**, ali bez da ih čitate):

Dobro jutro; moje ime je _____, a ovo je moj kolega (moja kolegica) _____; mi smo suradnici Studijskog centra socijalnog rada Pravnog fakulteta u Zagrebu. Danas smo ovdje jer provodimo istraživanje s djecom vaše dobi o stvarima koje mogu utjecati na život djece i njihovo fizičko i mentalno zdravlje i dobrobit. Ovo istraživanje se provodi na području cijele Hrvatske i u 8 drugih zemalja Balkana. Danas ćemo vas zamoliti da odgovorite na neka pitanja o ponašanjima prema djeci i mladima koje članovi obitelji ili drugi ljudi ponekad rade, a koja mogu povrijediti djecu i mlade ili zbog kojih se oni mogu osjećati neugodno.

2. korak: objasnite što se nalazi omoćnicama za roditelje i što roditelji s time trebaju učiniti (koristite pokazni materijal iz omoćnice za roditelje).

Nakon što vam sve objasnimo, dat ćemo svakome njegov upitnik i zalijepljenu omoćnicu koju trebate danas dati jednom od vaših roditelja ili skrbnika ili nekoj drugoj osobi koja se brine za vas.*

Omoćnica sadrži upute i upitnik za vaše roditelje. Ispunjeni upitnik nam trebaju vratiti.

** Nemojte učenicima podijeliti upitnike prije nego što im date upute i objasnite kako koristiti skale za odgovore, jer postoji mogućnost da će onda odmah početi ispunjavati upitnik pa neće čuti upute.*

3. korak: objasnite učenicima kako koristiti skale za odgovore koristeći papir sa skalama odgovora za demonstraciju. Preporučeno je da učenicima objasnite kako ispunjavati upitnik koristeći unaprijed pripremljeni papir sa skalama odgovora -koji treba zalijepiti na ploču ili na zid - kako biste im objasnili strukturu ponuđenih odgovora i način ispunjavanja koristeći jedno pitanje kao primjer (vidi sliku 1).

Upitnik koji ćemo vas zamoliti da ispunite **nije test. Nema „točnih“ i „netočnih“ odgovora.**

Trebate pokušati odgovoriti na pitanja najbolje što možete.

Sada ću vam objasniti kako da ispunite upitnik: većina pitanja se odnosi na to je li vam neki član vaše obitelji koji živi s vama u vašem domu nešto učinio; na primjer, je li vam netko „objasnio zašto nešto što ste napravili nije dobro“. Ako vam se to **nikada** u životu nije dogodilo, označit ćete ovaj kvadratić. Ako **vam se to dogodilo**, označit ćete ~~jedno od plavih polja~~. Ako se dogodilo **u protekloj godini** (to jest prošlih 12 mjeseci), označit ćete jedno od ovih polja koje označava koliko vam se to puta dogodilo.

- Ovaj kvadratić ako se dogodilo jednom ili dvaput godišnje
- Ovaj kvadratić ako se dogodilo 3-5 puta, to jest nekoliko puta godišnje
- Ovaj kvadratić ako se dogodilo 6-12 puta, to jest jednom mjesečno ili u dva mjeseca
- Ovaj kvadratić ako se dogodilo 13-50 puta, to jest nekoliko puta mjesečno
- Ovaj kvadratić ako se dogodilo više od 50 puta, to jest jednom tjedno ili češće.

Ako vam se to **nije dogodilo u prošloj godini, ali se dogodilo ranije**, označit ćete ovaj kvadratić. Ako na neko pitanje ne želite odgovoriti, možete označiti ovaj kvadratić.

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	more than 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

A ovdje ima mjesta da napišete ako želite reći nešto više o tome što vam se dogodilo. Molim vas da pazite da u ovim **plavim tablicama** označite **samo jedan kvadratić** za svako pitanje; ako pogrešno označite, molim vas da to jasno naznačite i ispravite, tako da izbrišete ili potpuno zacrnite netočan odgovor. Ako vam se čini da vaš konačan odgovor nije jasan nakon ispravljanja, možete ga zaokružiti.

Ako ne označite jedno od plavih polja možete prijeći na iduće pitanje s plavim poljima. **Ali ako označite jedno od plavih polja, to jest da vam se to dogodilo, trebate također ispuniti narančastu tablicu koja slijedi, tako da označite tko vam je to učinio:**

- otac/očuh
- drugi odrasli muškarac u obitelji
- majka/maćeha
- druga odrasla žena u obitelji
- dječak/mladić u obitelji
- djevojčica/djevojka u obitelji?

Ovdje možete označiti više od jednog odgovora, na primjer da su vam to učinili odrasli muškarac i djevojčica. Ponovno, na kraju ove tablice, ima mjesta da napišete više o tome ili date dodatno objašnjenje ako želite.

Ako se to dogodilo, je li to učinio/učinila:

(molim te, označi sve osobe koje su to učinile)

Otac/očuh	Drugi muškarac u obitelji	Majka/maćeha	Druga žena u obitelji	Dječak/mladić u obitelji	Djevojčica/djevojka u obitelji
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

Također postoje pitanja na kojima trebate, ukoliko ste doživjeli navedeno ponašanje, označiti tko vam je to napravio, ali i navesti u kakvom ste odnosu s tom osobom, odnosno koliko dobro poznajete tu osobu (je li to bila nepoznata osoba, netko koga poznajete ili netko tko je u rodu s vama?)

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci)					Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije	Nikada u životu	Ne želim odgovoriti
1-2	3-5	6-12	13-50	više od 50			
Jednom ili dvaput godišnje	Nekoliko puta godišnje	Jednom mjesečno ili u dva mjeseca	Nekoliko puta mjesečno	Jednom tjedno ili češće			
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Ako se to dogodilo, je li to učinio/učinila:

(molim te, označi sve osobe koje su to učinile)

Odrasli muškarac			Odrasla žena			Dječak/mladić			Djevojčica/djevojka		
☐			☐			☐			☐		
b. On je bio:			Ona je bila:			On je bio:			Ona je bila:		
Nepoznata osoba	Osoba koju poznajem	U rodu sa mnom	Nepoznata osoba	Osoba koju poznajem	U rodu sa mnom	Nepoznata osoba	Osoba koju poznajem	U rodu sa mnom	Nepoznata osoba	Osoba koju poznajem	U rodu sa mnom
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Želiš li reći više o tome?

Zapamtite da na pitanje možete dati bilo koji odgovor koji najbolje opisuje vaše mišljenje ili iskustva. Molim vas da pažljivo pročitate sve upute i sva pitanja te da odgovorite na **svako pojedino pitanje**. Kada ste završili sa odgovaranjem na jednoj stranici, okrenite list i nastavite sa odgovaranjem na sljedećoj stranici.

Vaši odgovori su **anonimni** što znači da se vaše ime neće pojavljivati nigdje na upitniku; zato vas molimo da nigdje na upitniku **NE pišete svoje ime**. Također, vaši odgovori su **povjerljivi**, što znači da nitko neće znati što ste odgovorili na ova pitanja - ni vaši profesori, roditelji, prijatelji, ostali učenici ni itko drugi - osim ako je nečiji život u opasnosti ili ako vi sami zatražite razgovor sa stručnom osobom u vezi svojih briga.

Nitko, uključujući nas, neće znati koji su bili vaši odgovori na pitanja jer, kada završite sa ispunjavanjem upitnika, stavit ćete ga u ovu veliku omotnicu/kutiju, zajedno s upitnicima koje su ispunjavali ostali učenici.

U upitniku ne postoje „**točni**“ i „**netočni**“ **odgovori** na pitanja. Nas **zanimaju SAMO** vaše **osobno mišljenje i iskustva**, stoga vas molimo da ne razgovarate s drugim učenicima prilikom ispunjavanja upitnika te sa odgovorite **što iskrenije** na postavljena pitanja.

4. korak: učenicima, koji imaju pristanak roditelja za sudjelovanje u istraživanju, podijelite a) upitnik sa obrascem za pristanak za sudjelovanje u istraživanju (koji je pričvršćen na prvu stranicu upitnika) i b) zatvorenu omotnicu za njihove roditelje (**treba posebno paziti da se omotnice – kodovi – ne pomiješaju**)³.

Sada ćemo vam podijeliti **vaše upitnike** zajedno sa **zatvorenim omotnicama** koje danas trebate dati jednom od vaših roditelja ili skrbnika ili bilo kojoj drugoj odrasloj osobi koja se brine o vama. Molimo vas da ne zaboravite predati omotnicu čim dođete doma jer vaša majka/otac ili druga osoba koja će ispuniti upitnik treba to **učiniti danas** i vratiti vam omotnicu da ju donesete u školu; mi ćemo sutra doći pokupiti omotnice (ako je dogovor s razrednikom/stručnim suradnikom drugačiji, onda dajte uputu prema dogovoru)

Molimo vas da pažljivo pročitate tekst na prvoj stranici upitnika, gdje se nalaze informacije o našem istraživanju, te da odgovorite na pitanje na dnu stranice tako da znakom x označite **kvadratić uz odgovor koji se odnosi na vas**. Ako ne želite odgovarati na pitanja, ne morate, ali se nadamo da to neće biti vaš izbor.

Ako budete imali bilo kakvih pitanja, molimo vas da dignete ruku i netko od nas će vam doći odgovoriti na pitanje. Kada završite s odgovaranjem na pitanja iz upitnika, dignite ruku i netko od nas će doći preuzeti vaš upitnik.

Molimo vas da ne razgovarate o svojim odgovorima s drugim učenicima! Vrlo nam je važno saznati **VAŠE OSOBNO mišljenje i iskustva**; molimo vas da na pitanja odgovarate **SAMOSTALNO**.

³ **BUDITE OPREZNI:** upitnik za dijete i roditelja/skrbnika treba biti **prethodno označen istim kodom (šifrom)**. Djeci treba istovremeno uručiti njihove upitnike i odgovarajuće omotnice.

5. korak: Upute tijekom prikupljanja podataka⁴

1. Budite dostupni **za davanje objašnjenja** tijekom ispunjavanja upitnika
 - Pristupite svakom djetetu koje Vas pozove, ali dajte mu/joj do znanja da ne gledate što je napisao/la
 - Koristite samo unaprijed definirane odgovore; **za pitanja za koja ne postoje unaprijed definirani odgovori** koristite odgovore “onako kako ti to shvaćaš” ili “odgovori najbolje što možeš”
2. **nemojte dopustiti da učenici međusobno raspravljaju (pristojno)**
3. **skupite** ispunjene **upitnike** (u veliku omotnicu ili kutiju). Učenike koji su završili s ispunjavanjem upitnika zamolite da ostanu na svojim mjestima do kraja sata i ne ometaju druge
4. **podijelite** učenicima njihove **zahvalnice** i ponudite im (ako imaju bilo kakva pitanja ili zamolbe) a) da nazovu broj naveden na zahvalnici (ili neku drugu službu u tom području) b) da dođu razgovarati s Vama tijekom odmora (ali samo ako ćete zaista biti dostupni tijekom odmora).

6. korak: zahvalite učenicima na sudjelovanju i podsjetite ih da daju svoju omotnicu jednom od roditelja:

*Hvala vam puno na vašoj pomoći <podijelite im njihove zahvalnice>. U ovom pismu se nalaze informacije o tome koga trebate kontaktirati ako nas želite pitati nešto o istraživanju ili komu se trebate javiti ako želite razgovarati s nekim o nečemu što se dogodilo vama ili nekom drugom. Molimo vas da **ne zaboravite dati omotnicu svojim roditeljima**; i **nemojte ju zaboraviti sutra donijeti sa sobom**. Hvala vam puno.*

Djeca koja žive u **đačkom domu** trebaju ispunjavati upitnik vezano uz iskustva koja su doživjeli kod kuće, sa svojom obitelji. Djeca koja žive u **dječjem domu, odgojnoj ustanovi ili kod udomitelja kraće od godinu dana** također trebaju ispunjavati upitnik vezano uz iskustva koja su doživjeli sa svojim roditeljima, u vrijeme kada su živjeli s njima, dok djeca koja **kod udomitelja žive dulje od godinu dana**, upitnik ispunjavaju vezano uz iskustva u udomiteljskoj obitelji. Djeci koja žive dulje od godine dana u dječjem domu/odgojnoj ustanovi treba individualno pristupiti. Oni koji imaju kontakte s roditeljima i koji odlaze u svoju obitelj ispunjavaju upitnik kako je predviđeno. Oni koji nemaju kontakte s roditeljima ispunjavaju samo plave tablice, a podatke o počinitelju navode u dio „Želiš li reći više o tome?“ (ne ispunjavaju narančaste tablice vezane uz počinitelje). Također, djeca koja žive u dječjem domu ili odgojnoj ustanovi trebaju to navesti u pitanju 8. (S kim živiš?) u zadnjem ponuđenom odgovoru (Osobe s kojima nisam u rodu. Tko?).

⁴ Ukoliko istraživači smatraju da učenici petih razreda osnovne škole ne mogu sami odgovoriti na prvih 10 pitanja u upitniku, ta se pitanja mogu ispunjavati zajednički, uz vođenje glavnog istraživača kroz pitanja i ponuđene odgovore (ovo se odnosi SAMO na prvih 10 pitanja u upitniku)

Ukoliko u razredu ima djece koja žive u đaćkom domu, dječjem domu, odgojnoj ustanovi ili udomiteljskoj obitelji, u uputama koje se djeci daju prije ispunjavanja treba im jasno reći o kome trebaju razmišljati prilikom ispunjavanja upitnika (obitelji, udomiteljima ili osoblju doma/ustanove), odnosno objasniti im gore navedene upute.

Ukoliko neki učenici ne stignu odgovoriti na sva pitanja u upitniku, zamolite ih da ostanu u učionici tijekom odmora i dovrše ispunjavanje upitnika. Ostalu djecu zamolite da izađu iz učionice kako ne bi ometali one koji još nisu završili. Nakon što završi odmor prikupite sve preostale upitnike, neovisno o tome jesu li djeca stigla odgovoriti na sva pitanja.⁵

Prikupljanje podataka od roditelja: istraživači ili suradnici istraživača trebaju prikupiti i roditeljske upitnike te, osim u slučajevima kada postoji dogovor oko prikupljanja upitnika s razrednikom/stručnim suradnikom u školi, trebate ponovno posjetiti isti razred idući dan i prikupiti omotnice od učenika (isti istraživači, ukoliko je to moguće). Ako su učenici zaboravili donijeti sa sobom roditeljski upitnik, treba organizirati i drugi dolazak (ili treba primijeniti alternativnu strategiju, npr. nazvati roditelja i dogovoriti sastanak s njim/njom). Druga mogućnost je zakazati sastanak s roditeljima, ako su oni to zatražili; u tom slučaju možete i provjeriti točnost ispunjavanja upitnika (ako je to moguće).

Ukoliko dijete živi u đaćkom domu, lokalni koordinator u dogovoru sa školom treba odrediti kada je rok za prikupljanje roditeljskih upitnika, to jest koliko dugo će se čekati da roditelji koji žive u drugom gradu dobiju, ispune i vrate svoj upitnik u školu. Djeca koja ne žive s roditeljima, već u dječjem domu ili odgojnoj ustanovi nose upitnik osobi koja se skrbi za njih/odgajatelju koji, ukoliko je to ikako moguće, upitnik dostavlja roditelju koji ga treba ispuniti. Ako to nije moguće, ta osoba/odgajatelj treba vratiti prazan upitnik.

Za djecu koja ne žive s roditeljima, već s nekom drugom osobom kojoj je roditelj povjerio skrb o djetetu (npr. dijete koje živi s bakom jer roditelji rade u inozemstvu), ta osoba ispunjava upitnik te također daje suglasnost za sudjelovanje djeteta u istraživanju.

⁵ Budući da neka djeca, a posebno ona najmlađa koja pohađaju 5. razred, neće stići ispuniti upitnik tijekom školskog sata, prilikom dogovaranja termina u školi treba paziti da između dva školska sata tijekom kojih se prikupljaju podaci bude barem jedan sat pauze kako bi istraživači mogli pripremiti materijale potrebne za sljedeći razred.

B.1.2. Djeca s teškoćama u razvoju

Djeca koja pohađaju školu prema individualiziranom ili prilagođenom programu ispunjavaju upitnik u razredu sa svom ostalom djecom kako se ne bi narušila njihova anonimnost. Ukoliko tijekom jednog školskog sata ne stignu ispuniti upitnik do kraja, recite im da to nije nikakav problem i zahvalite im na sudjelovanju.

Djeca koja imaju trajne teškoće zbog kojih nisu sposobna samostalno ispunjavati upitnik (npr. cerebralna paraliza, slabovidnost, Downov sindrom) ispunjavaju ga uz pomoć svog asistenta u nastavi ili druge osobe koja im inače pomaže u savladavanju nastave. Tu osobu treba unaprijed obavijestiti o tome te ju uputiti da je njegov/njen zadatak samo čitati pitanja djetetu točno onako kako su napisana i/ili bilježiti djetetove odgovore. Ukoliko dijete neku riječ ne razumije asistent u nastavi treba pozvati istraživača koji će dati unaprijed pripremljeni standardizirani odgovor na djetetovo pitanje. Ako tijekom ispunjavanja upitnika asistent u nastavi sazna da dijete kod kuće doživljava bilo kakav oblik zlostavljanja, zanemarivanja ili tjelesnog zlostavljanja, po zakonu je dužan to prijaviti (vidi poglavlje D.8). Asistenta u nastavi o tome treba informirati te ga uputiti da u takvoj situaciji potakne dijete da se samo obrati istraživaču ili da zajedno s djetetom nakon sata razgovara o tome sa istraživačem, koji će zatim, u dogovoru s lokalnim koordinatorom, podnijeti prijavu.

B.2. Strukturirani intervjui

B.2.1. Korisni savjeti za osobe koje provode intervjue

Svi istraživači trebaju slijediti isti navedeni postupak i uzimati u obzir sljedeće savjete (ISPCAN, 2006b, str. 9-10):

Kao osoba koja provodi intervju TREBATE:

- **Čitati** upute i pitanja:
 - **točno onako kako su napisana** u upitniku
 - **slijediti redoslijed pitanja** u upitniku (ili redoslijed koji proizlazi iz odgovora na filter pitanja)
 - ukoliko nije drugačije naznačeno, **postavite svako pitanje**.
- **Govoriti polako i jasno.**
- **Ponoviti** isto pitanje koliko god puta je potrebno ili kada god Vas sudionik to zamoli
- Izgraditi osobni odnos sa sudionikom:
 - Pokušajte sjediti **licem-u-lice** sa sudionikom, ako je to moguće
 - Uspostavite dobar **kontakt očima**
 - Često gledajte sudionika u oči (ali ne toliko često da mu/joj bude neugodno)
 - Koristite **sudionikovo ime** kada god možete
 - Koristite djetetovo ime tijekom intervjua s roditeljem, kad god je moguće, budući da to čini intervju osobnijim, ali i podsjeća roditelja koji ima više djece na koje dijete treba misliti pri odgovaranju.
- Slijedite dogovorene postupke za **dobivanje informiranog pristanka roditelja** (i za sudjelovanje djeteta i za njegovo/njezino sudjelovanje u istraživanju) i **dječjeg pristanka**
- Zabilježite odgovore na **SVA** pitanja (osim nekih dodatnih pitanja koja se ne tiču sudionika)
 - Na kraju intervjua provjerite jeste li preskočili neko pitanje; svako pitanje mora imati jedan odgovor.
- Ako se sudionik požali da je neko pitanje vrlo slično onome koje je postavljeno ranije (onima koja su postavljena ranije), recite nešto poput: *“u pravu ste; zaista se čini da su pitanja međusobno slična, ali nisu identična”*. Ako sudionik inzistira da se radi o dva identična pitanja: *“možda se čini da su identična, ali, budući da Vam moram postaviti sva pitanja, biste li mi mogli ponovno odgovoriti?”*
- Ako sudionik daje iste odgovore na niz pitanja, pitajte: *“jeste li sigurni da želite dati isti odgovor na ovih posljednjih <broj pitanja> pitanja?”*
- Označite odgovor **“Ne želim odgovoriti”** samo ako sudionik jasno kaže da ne želi odgovoriti na to pitanje.
- Kada ne postoji ponuđeni odgovor **“Ne znam”**, **pokušajte izbjeći** taj odgovor govoreći sudioniku: *“molim Vas, recite mi svoje mišljenje ili pokušajte pogoditi najbolje što možete”*

Kao istraživač **NEMOJTE:**

- **NEMOJTE** pokušavati **objasniti ili preformulirati pitanje/riječ**
 - osim ako je objašnjenje/preformulacija unaprijed definirana
 - ako nije, recite sudioniku: *“Nažalost, ne smijem mijenjati formulaciju pitanja. Pokušajte odgovoriti onako kako Vi to shvaćate.”*
 - bilježite sva sudionikova pitanja/komentare (nakon intervjua)
- **NEMOJTE čitati:**
 - **dodatna pitanja** koja se ne tiču sudionika na temelju njegovog prethodnog odgovora (npr. ako roditelj odgovori „Ne“ na pitanje 6, trebate preskočiti pitanje 7, kao što je naznačeno u upitniku)
 - pitanja koja mogu biti ispunjena **“prešućivanjem pitanja”**, to jest pitanja na koja već znate odgovor (npr. spol roditelja kojeg intervjuirate ili njegovog/njenog djeteta)
- **NEMOJTE odgovarati** na bilo koje od pitanja samostalno jer **SMATRATE da znate odgovor**, koliko god bili sigurni u to (jedina iznimka su „prešućena pitanja“). Ako je sudionik, na primjer, tijekom odgovaranja na pitanje dao odgovor i na neko od sljedećih pitanja, pročitat ćete to pitanje kada dođe na red i čekati da sudionik odgovori. Kako biste pokazali da obraćate pozornost na sudionikove odgovore, kao uvod u to pitanje možete koristiti sljedeću rečenicu: *“O ovome smo malo razgovarali i ranije/ spomenuli ste to ranije, a sada imam pitanje vezano uz to”*. Pročitajte pitanje tako kako je napisano kako biste sudioniku dali priliku da samostalno odgovori – ne pretpostavljajte da znate odgovor.
- **Nemojte izražavati** svoje slaganje/neslaganje ili odobravanje/neodobravanje (ni eksplicitno ni implicitno) sudionikovih odgovora, čak i ako on/ona to zatraži od Vas
- **Nemojte izgubiti** samokontrolu, neutralnost ili početi osuđivati (neovisno o tome što čujete). Vaša emocionalna reakcija može nenamjerno utjecati na sudionikove odgovore na kasnija pitanja.
- **NEMOJTE provoditi (ili prekinite)** intervju:
 - ako **nema slobodne sobe za svaku intervjuiranu osobu** ili
 - ako **treća osoba** inzistira da bude prisutna
 - ako nema slobodnog prostora za intervju u kojem se može osigurati privatnost, istraživač može otkazati intervju govoreći odrasloj osobi u kućanstvu sljedeće: *“Ako Vam ovaj termin ne odgovara, možete nam reći kada da dođemo i provest ćemo intervju u nekom drugom terminu. Ukoliko je ovdje, u Vašem domu, teško osigurati privatnost, možemo dogovoriti da intervju provedemo negdje drugdje, ako biste Vi to željeli.”*

B.2.2. Upute za intervju s roditeljem

Kada dođete u kućanstvo, jedan istraživač će preuzeti intervju s jednim od djetetovih roditelja, a drugi će istovremeno raditi intervju s djetetom. Prije početka intervjuiranja, naglasite da se intervjui trebaju provoditi u dvije odvojene prostorije i da nitko osim Vas i osobe koju intervjuirate ne smije biti prisutan, kako ne bi bilo ometanja pri provedbi intervjua.

Dolazak u kućanstvo [predstavite sebe i Vašu organizaciju]

Dobro jutro/dobar dan!

Moje ime je <ime>, radim za Studijski centar socijalnog rada, Pravnog fakulteta u Zagrebu i ja ću Vas intervjuirati. Ovo je moj kolega (moja kolegica) <ime>, koji(a) će intervjuirati <ime djeteta>.

Gdje bismo mogli sjesti da razgovaramo nasamo i da nas ostali ukućani ne prekidaju?

1. korak Započinjanje intervjua [predstavite temu istraživanja, informirajte osobu koju intervjuirate o povjerljivosti i mogućnosti odustajanja]

Kao što već znate, mi **provodimo istraživanje o** zdravlju i životnim iskustvima roditelja i djece.

Sve informacije su **povjerljive**, što znači da nitko neće saznati Vaše odgovore, **osim** ako je nečiji život u opasnosti ili **Vi sami zatražite** razgovor sa stručnom osobom u vezi Vaših briga.

Ne postoje „točni“ i „netočni“ odgovori na pitanja koja ću Vam postaviti. Zanimaju nas samo Vaša mišljenja i iskustva vezana uz ova pitanja i zato je **jako važno da odgovarate na njih što iskrenije** možete.

Vaše sudjelovanje u istraživanju je **u potpunosti dobrovoljno**; što znači da **možete odbiti odgovoriti** na bilo koje od postavljenih pitanja na koje ne želite dati odgovor ili prekinuti intervju u bilo kojem trenutku bez objašnjavanja svojih razloga za to. Ali nadam se da to nećete željeti učiniti.

2. korak Dobivanje informiranog pristanka [dajte roditelju Obrazac za informirani pristanak]

„Prije nego što započnemo s intervjuom, **molim Vas da pročitate i potpišete** ovaj obrazac kako biste potvrdili da se slažete da provedemo ovaj intervju s Vama i Vašim djetetom.“

Ako je roditelj neodlučan ili odbija dati svoj pristanak za svoje i/ili djetetovo sudjelovanje u istraživanju, istraživač može reći sljedeće:

„Želio (željela) bih Vas **podsjetiti** da je ovaj upitnik **anoniman**; Vaš potpis **nam treba samo zato što** su sva istraživanja kontrolirana od strane etičkih odbora i škole te Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu ili Europska komisija mogu od nas zatražiti potpisane Obrasce za informirani pristanak koji dokazuju da su sudionici pristali sudjelovati u istraživanju.

Ne trebate napisati svoje ime, ako to ne želite, ali trebamo Vaš **potpis**.

Također bih Vas želio (željela) podsjetiti da **ne morate odgovarati na pitanja na koja ne želite dati odgovor i da možete prekinuti intervju** kada god želite“.

Ako roditelj **i dalje odbija** potpisati, ali je spreman sudjelovati u intervjuu, možete **odgoditi potpisivanje** za kraj intervjua.

3. korak Prikupljanje podataka

Tijekom prikupljanja podataka:

1. **držite upitnik** u rukama i "**čitajte bez da čitate**" SVA pitanja (redom kojim su napisana) [nemojte davati upitnik sudioniku]
2. kada god je potrebno, dajte roditelju odgovarajuće **Kartice za intervju** (samo sudionicima koji znaju čitati), što će mu/joj pomoći jer će ispred sebe imati moguće odgovore na pitanje
3. **nemojte čitati**
 - "**prešutno odgovorena**" pitanja, poput „spola roditelja ili njegovog djeteta“
 - "dodatna pitanja" koja se ne tiču sudionika, na temelju njegovih/njezinih prethodnih odgovora (npr., pitanja u narančastim poljima ako je odgovor na prethodno pitanje bio „Ne“ ili „Ne želim odgovoriti“)
 - pitanja za koja filter (→ idite na pitanje X") upućuje da ih preskočite
4. strpljivo **čekajte** odgovor [ali "ne zauvijek!"]
5. **zabilježite odgovor što točnije možete**, ali vrlo brzo (kako ne biste izgubili pozornost sudionika); u slučaju dugačkih odgovora možete zabilježiti kratku natuknicu i dopuniti ju **odmah nakon** intervjua.

4. korak Završavanje intervjua

Prije nego što završite intervju brzo provjerite svoje označavanje odgovora kako biste utvrdili jeste li neku česticu slučajno preskočili. Ni jedno pitanje ne smije biti preskočeno, osim ako u uputama piše drugačije. Zahvalite roditelju/skrbniku i dajte mu/joj priliku da Vam postavi pitanja, komentira istraživanje ili zatraži informacije ili pomoć.

„Hvala Vam puno što ste odvojili svoje vrijeme i što ste bili spremni podijeliti s nama svoja osobna iskustva i mišljenja; ove informacije su nam vrlo značajne i omogućit će nam da pomognemo roditeljima i djeci da poboljšaju svoj odnos. Želite li me nešto pitati u vezi našeg istraživanja ili neke druge teme o kojoj smo razgovarali?“

Nakon što odgovorite na pitanja sudionika, dajte mu/joj zahvalnicu u kojoj je jasno navedeno da Vas može kontaktirati ako bude trebao/trebala dodatne informacije o istraživanju ili ako bude imao/imala neke druge zamolbe.

Budite posebno oprezni da napismeno ne dajete nikakve informacije koje bi, ako ih zlostavljač otkrije, mogle ugroziti sigurnost žrtve.

U slučaju da sudionik od Vas traži daljnju pomoć, trebate se strogo držati postupka opisanog u poglavljima D8 i D9.

B.2.3. Upute za intervju s djetetom

Na početku razgovora predstavite djetetu istraživanje, vodeći se sljedećim scenarijem.

1. korak Započinjanje intervjuja [predstavite temu istraživanja, informirajte osobu koju intervjuirate o povjerljivosti i mogućnosti odustajanja]

Kao što već vjerojatno znaš, došli smo te zamoliti da nam pomogneš u istraživanju koje provodimo o zdravlju i iskustvima roditelja i djece.

Nitko nikada neće saznati informacije koje mi kažeš; sve će ostati među nama, osim ako je nečiji život u opasnosti ili ako TI sam(a) budeš želio (željela) razgovarati s nekim o svojim brigama.

*Također, **ne moraš odgovoriti** na pitanja na koja ne želiš dati odgovor i možeš prekinuti intervju kad god želiš, bez objašnjavanja svojih razloga. Ali nadam se da to nećeš učiniti.*

2. korak Dobivanje pristanka djeteta [dajte djetetu Obrazac za pristanak]

<ime djeteta> prije nego što počnemo, molim te, pročitaj ovaj obrazac na kojem piše sve ono što sam ti već rekao (rekla) i označi odgovarajući kvadratić na dnu stranice.

Nakon što dobijete djetetov pristanak naglasite sljedeće:

*Želio (željela) bih naglasiti da **ne postoje točni i netočni odgovori** na pitanja koja ću ti postaviti; ono što je **važno za istraživanje** je da na pitanja **odgovaraš iskreno** jer nas zanimaju samo tvoja mišljenja i iskustva.*

Jesi li spreman (spremna) da počnemo?

3. korak Prikupljanje podataka

Tijekom prikupljanja podataka

1. **držite upitnik** u rukama i "**čitajte bez da čitate**" SVA pitanja (redom kojim su napisana) [nemojte davati upitnik djetetu]
2. kada god je potrebno, dajte djetetu odgovarajuće **Kartice za intervju** (samo sudionicima koji znaju čitati), što će mu/joj pomoći jer će ispred sebe imati moguće odgovore na pitanje
3. **nemojte čitati**
 - "prešutno odgovorena" pitanja, poput „spola djeteta“
 - "dodatna pitanja" koja se ne tiču sudionika, na temelju njegovih/njezinih prethodnih odgovora (npr., pitanja u narančastim poljima ako je odgovor na prethodno pitanje bio „Ne“ ili „Ne želim odgovoriti“)
 - pitanja za koja filter (→ idite na pitanje X") upućuje da ih preskočite
4. strpljivo **čekajte** odgovor [ali "ne zauvijek!"]
5. **zabilježite odgovor što točnije možete** ali vrlo brzo (kako ne biste izgubili pozornost sudionika); u slučaju dugačkih odgovora možete zabilježiti kratku natuknicu i dopuniti ju **odmah nakon** intervjuja.

4. korak Završavanje intervjua

Prije nego što završite intervju brzo provjerite svoje označavanje odgovora kako biste utvrdili jeste li neku česticu slučajno preskočili. Ni jedno pitanje ne smije biti preskočeno, osim ako u uputama piše drugačije. Zahvalite djetetu i dajte mu/joj priliku da Vam postavi pitanja, komentira istraživanje ili zatraži informacije ili pomoć.

Hvala ti puno što si odvojio (odvojila) svoje vrijeme i što si bio (bila) spreman (spremna) podijeliti s nama svoja osobna iskustva i mišljenja; ove informacije su nam vrlo značajne i omogućit će nam da pomognemo roditeljima i djeci da poboljšaju svoj odnos.
Želiš li me nešto pitati u vezi našeg istraživanja ili neke druge teme o kojoj smo razgovarali?

Nakon što odgovorite na pitanja sudionika, dajte mu/joj zahvalnicu u kojoj je jasno navedeno koga može kontaktirati ako bude trebao/trebala dodatne informacije o istraživanju ili ako bude imao/imala neke druge zamolbe.

Budite posebno oprezni da napismeno ne dajete nikakve informacije koje bi, ako ih zlostavljač otkrije, mogle ugroziti sigurnost žrtve.

U slučaju da sudionik od Vas traži daljnju pomoć, trebete se strogo držati postupka opisanog u poglavljima D8 i D9.

POGLAVLJE C. NAKON PRIKUPLJANJA PODATAKA

C.1. Provjera kvalitete podataka

Nakon prikupljanja podataka, svaki istraživač treba provjeriti ima li svaki ICAST upitnik jedinstveni kod koji odgovara njegovom paru. Trebate pregledati sve upitnike i provjeriti ispunjavanje podataka (podaci koji nedostaju, nejasna označavanja ili nedosljednosti). Također, na „redovnom sastanku“ trebate dati sve ispunjene (i neispunjene) upitnike lokalnom koordinatoru, koji će ih još jednom pregledati (podaci koji nedostaju, nejasnoće, nedosljednosti).

Sve svoje primjedbe i opažanja trebate zabilježiti u Obrazac za izvještaj (Obrazac u Prilogu 1a) ili za intervju (Obrazac u Prilogu 1b), kako biste o njima raspravili s lokalnim koordinatom na redovnom supervizijskom sastanku (vidi također opis u poglavlju A3).

Također trebate sudjelovati na **supervizijskim sastancima** i usmeno izvijestiti lokalnog koordinatora o:

- podacima koji nedostaju ili drugim problemima s kojima ste se suočili tijekom prikupljanja podataka
- pojašnjenjima koja su tražili sudionici (onima na koja ste mogli odgovoriti, ali i onima na koja niste mogli odgovoriti jer nije bilo unaprijed određenog odgovora na njih)
- prijavljenim slučajevima i/ili slučajevima gdje postoji sumnja na zlostavljanje (kako biste raspravili i odlučili kako bi bilo najbolje postupiti u svakom pojedinom slučaju).

POGLAVLJE D. ETIČKA I SIGURNOSNA PITANJA

D.1. Privatnost i povjerljivost

Poduzete su mjere kako bi se sačuvala privatnost intervjua i upitnika te da bi se, tijekom i nakon prikupljanja podataka, zadržala povjerljivost podataka i informacija dobivenih od ispitanika.

Važno pravilo kojeg se trebate pridržavati je da u javnosti (npr. u sredstvima javnog prijevoza ili taksiju, kafićima ili restoranima) ne raspravljate s Vašim suradnicima o važnim informacijama koje ste prikupili, bilo putem upitnika ili tijekom intervjua.

Upitnici: trebate osigurati da djeca ne vide odgovore druge djece:

- ▶ Djeci koja ispunjavaju upitnik u učionici treba zabraniti da ispituju drugu djecu o njihovim odgovorima ili da gledaju kako su drugi odgovorili na pojedina pitanja. To znači da razgovor treba biti zabranjen tijekom primjene upitnika i da sudionici trebaju sjediti što dalje jedan od drugoga kako bi se osigurala privatnost (ako dva učenika sjede zajedno u klupi trebaju na sredinu klupe staviti školsku torbu).
- ▶ Djeca Vam trebaju vratiti upitnike bez da drugi vide njihove odgovore. Stoga svi upitnici ispunjeni u učionici trebaju biti prikupljeni u 1-2 velike omotnice ili u kutiju.

Nadalje, odgovori u upitniku trebaju biti povjerljivi i **ime ispitanika** ne smije biti navedeno nigdje u upitniku (anonimnost).

Strukturirani intervjui: Intervjui se, **ni u kojim okolnostima, ne smiju provoditi u prisutnosti treće osobe**; tijekom intervjua trebate biti prisutni samo Vi i sudionik (zbog iskrenosti u odgovaranju, kao i zbog sigurnosti); jedina iznimka je prisutnost dojenčeta u slučaju da nema nikoga tko bi ga mogao čuvati.

- ▶ **Ako nije moguće osigurati povjerljivost**, bolje je otkazati intervju i zakazati novi termin (možda na drugom mjestu) nego žrtvovati privatnost
- ▶ U slučaju da treća osoba uđe u sobu u kojoj se odvija intervju, trebate **prekinuti** intervju **dok on/ona ne napusti prostoriju**
- ▶ Ukoliko treća osoba inzistira da bude prisutna tijekom intervjua, trebate to pristojno odbiti riječima: ***“Oprostite, ali to nije dopušteno. Ali ako Vi želite odgovoriti na pitanja u ovom upitniku, možemo dogovoriti novi termin za Vas.”***

Iako je to navedeno u informacijama za roditelje, važno je da prije prikupljanja podataka usmeno informirate osobu koju intervjuirate – dijete ili roditelja – o **ograničenjima povjerljivosti**: ***“... osim ako je nečiji život u opasnosti ili ako Vi sami ne zatražite razgovor sa stručnom osobom u vezi svojih briga.”*** Ovime se sudionicima pojašnjava da, u posebnim okolnostima, možete prekršiti povjerljivost koju ste im obećali; trebate biti posebno oprezni da prezentirate tu informaciju na način koji neće uplašiti sudionika i dovesti do toga da on/ona odbije sudjelovati u istraživanju.

D.2. Djelomično prikrivanje

S obzirom na temu istraživanja, odlučeno je da će se u BECAN istraživanju koristiti djelomično prikrivanje svrhe istraživanja jer je u ovom kontekstu to i opravdano i potrebno; točnije, odlučeno je da će se koristiti djelomično zatajivanje prave svrhe istraživanja sudionicima kako bi se izbjeglo da a) sudionici (roditelji i djeca) zauzmu obrambeni stav, što bi moglo dovesti do neiskrenih odgovora, i b) počinitelji zlostavljanja i zanemarivanja djece odbiju sudjelovati (ili dopustiti svojoj djeci da sudjeluju) u istraživanju koje se bavi zlostavljanjem i zanemarivanjem.

No ovo djelomično prikrivanje **čini još važnijom Vašu obavezu da:**

- posebno naglasite pravo sudionika da odbije svoje sudjelovanje ili odustane od njega (vidi poglavlja D.3 i D.4)
- pojasnite svim sudionicima da ćete, u posebnim okolnostima, morati prekršiti povjerljivost koju ste im obećali (budite posebno oprezni da im tu informaciju prezentirate na način koji neće uplašiti djecu ili njihove roditelje i dovesti do toga da odbiju sudjelovati u istraživanju).

Djelomično prikrivanje **povećava i važnost naknadnog informiranja sudionika o mogućim mjestima na kojima mogu dobiti pomoć i podršku u slučaju nasilja u obitelji te djelovanje na bilo kakve (kratkoročne ili dugoročne) nepovoljne posljedice** (npr. ugrožavanje njihove sigurnosti) do kojih je došlo zbog njihovog sudjelovanja u istraživanju (vidi poglavlje D.5).

D.3. Pravo na odbijanje sudjelovanja u istraživanju i na odustajanje

Trebate imati na umu da sudionici imaju pravo odbiti sudjelovati u istraživanju, odgovoriti na pitanja ili odustati od sudjelovanja nakon što je ono već počelo. Na početku intervjua i/ili primjene upitnika obavijestite sudionika da ima pravo:

- ▶ odlučiti odbiti sudjelovati u istraživanju
- ▶ odbiti odgovoriti na bilo koje pitanje, kao i
- ▶ odustati od ispunjavanja upitnika ili provedbe intervjua kada god želi, bez ikakvih posljedica i bez objašnjavanja svojih razloga.

No u slučaju odustajanja ili odbijanja sudjelovanja pokušajte, bez navaljivanja, saznati (ako je to moguće) zašto osoba želi odustati ili ne želi sudjelovati jer:

- ▶ razlog za odustajanje/odluku o nesudjelovanju može biti neki faktor/zapreka o kojoj možete razgovarati (npr. osjećaji srama ili straha od osвете zlostavljača) ili povodom kojeg trebate djelovati (npr. emocionalne posljedice uzrokovane postavljenim pitanjima), bilo odmah ili kasnije
- ▶ je prikupljanje takvih informacija vrlo korisno za buduća istraživanja poput ovog⁶.

⁶ Ni na koji način nemojte prisiljavati dijete da Vam kaže razloge odustajanja. Ovaj podatak zabilježite samo ako Vam dijete to kaže samoinicijativno.

D.4. Informirani pristanak

Zbog prirode našeg istraživanja prisutna su neka posebno važna etička pitanja jer:

- a) su sudionici djeca te informirani pristanak za njihovo sudjelovanje u istraživanju mora dati netko drugi (roditelj ili skrbnik)
- b) ako budete obaviješteni (ili budete sumnjali) da je dijete (čiji Vam je identitet poznat) žrtva zlostavljanja/zanemarivanja, morate (imate zakonsku i etičku obavezu) to prijaviti nadležnim osobama. Budući da prijavljivanje zlostavljanja djeteta može dovesti do kaznenog ili prekršajnog gonjenja roditelja djeteta (ili treće osobe) i/ili izdvajanja djeteta iz obitelji, trebate posvetiti posebnu pažnju etičkom načelu **informiranog pristanka**.

Kako bi se pristanak koji ćete dobiti od roditelja smatrao „informiranim pristankom”, trebate ih informirati barem o sljedećem:

- 1) svrsi istraživanja (uz minimum prikrivanja koji se smatra opravdanim), očekivanom trajanju i opisu postupaka
- 2) anonimnosti podataka koje daju (bilo putem upitnika ili intervjua)
- 3) svom pravu da odbiju sudjelovati i da odustanu od sudjelovanja u istraživanju
 - a. u bilo kojem trenutku
 - b. i bez ikakvih posljedica
- 4) bilo kakvim ograničenjima povjerljivosti
- 5) koga kontaktirati u vezi pitanja o istraživanju, pružajući na taj način sudionicima priliku da postavite pitanja i dobiju odgovore

Iako pismo s informacijama za roditelje i obrazac za informirani pristanak također uključuju ove informacije, osobito je važno da ih ponovite usmeno i djeci u učionici i roditeljima koje ćete intervjuirati (ili koji Vas kontaktiraju, tražeći pomoć ili pojašnjenja).

Za djecu koja ne žive s roditeljima već s drugom osobom kojoj je roditelj povjerio skrb o djetetu (npr. dijete koje živi s bakom jer roditelji rade u inozemstvu), te osobe mogu, umjesto roditelja, dati pristanak za sudjelovanje djeteta u istraživanju. Za djecu koja žive u dječjem domu ili odgojnoj ustanovi, pristanak daje odgovajatelj.

Budući da djeca koja imaju trajne teškoće (npr. cerebralna paraliza, slabovidnost, Downov sindrom) ispunjavaju upitnik uz pomoć svog asistenta u nastavi ili druge osobe koja im inače pomaže u savladavanju nastave, za njihovo sudjelovanje potrebno je tražiti dodatni pristanak roditelja za ispunjavanje upitnika u takvim uvjetima smanjene anonimnosti. Lokalni koordinator treba istraživače unaprijed obavijestiti postoje li takva djeca u pojedinom razredu. Na roditeljskom sastanku razrednik ili stručni suradnik treba istraživača diskretno uputiti na roditelje čije dijete ima trajne teškoće te će im istraživač pristupiti nakon što svima podijeli obrasce za pristanak i objasniti im da će njihovom djetetu netko pomagati pri čitanju i/ili označavanju odgovora u upitniku, zbog čega se od njih traži dodatno dopuštenje za djetetovo sudjelovanje. Ukoliko roditelji djeteta koje ima trajne teškoće nisu prisustvovali roditeljskom sastanku, njima, osim pisma za roditelje, informativnog pisma i obrasca za pristanak, treba preko djeteta poslati i dodatni obrazac za pristanak.

D.5. Naknadno informiranje

Naknadno informiranje o mogućim mjestima na kojima pojedinac može dobiti pomoć i podršku je vrlo važno zbog djelomičnog prikrivanja prave svrhe istraživanja. No činjenica da se istraživanje bavi dječjom izloženošću nasilju postaje jasna tijekom ispunjavanja upitnika/provedbe intervjua. Upravo zbog početnog prikrivanja prirode istraživanja je vrlo važno da, nakon prikupljanja podataka, pružite sudionicima priliku da dobiju informacije o istraživanju (usmeno i u zahvalnicama) i ispravite bilo kakve zablude koje bi sudionici mogli imati.

Nadalje, dijete ili roditelj će možda željeti razgovarati ili tražiti pomoć vezano uz neko iskustvo kojim se bave pitanja u upitniku. Trebate biti spremni da ponudite naknadni razgovor ili savjet svim sudionicima o tome kako mogu dobiti pomoć ili stupiti u kontakt s nekime s kime mogu razgovarati o temama kojima se upitnik bavi (ISPCAN, 2006a). Zbog toga se u zahvalnici navodi da: se upitnik bavi temama koje mogu biti uznemirujuće ili neugodne i da se svaki sudionik koji ima pitanja može javiti Vašoj organizaciji i/ili predloženim organizacijama/službama ako želi s nekim razgovarati i tražiti pomoć. Uz to, uvijek trebate imati sa sobom karticu sa detaljnim **popisom dostupnih lokalnih službi** za slučaj da ćete dijete/roditelja koji od Vas traži daljnju pomoć trebati uputiti stručnjaku (u tom slučaju budite posebno oprezni da ne ugrožavate sigurnost te osobe).

D.6. Sigurnost podataka

Kada prenosite upitnike iz jedne u drugu učionicu ili iz škole u školu, trebate biti posebno oprezni da ih ne izgubite ili zagubite (i prazne upitnike, ali posebno ispunjene) i da ne dopustite nikome pristup podacima. Zalijepite omotnicu u kojoj se nalaze ispunjeni upitnici iz pojedine učionice i ne otvarajte ju dok ne stignete na sigurno mjesto.

Zaštite povjerljivost prikupljenih podataka pod svaku cijenu (vidi upute vezane uz to u poglavlju A.3)

Ne smijete davati upitnike (ni prazne ni ispunjene) ni pod kojim okolnostima, čak i ako je osoba koja ih traži roditelj/profesor/ravnatelj škole/doktor; recite: “**Žao mi je, ali nemam viška upitnika**”. Ako osoba nastavi inzistirati, uputite ju znanstvenom koordinatorskom istraživanja riječima: “**Žao mi je, ali to nije dopušteno, možete kontaktirati prof. Marinu Ajduković ili lokalnog koordinatora _____ i razgovarati o tome s njim/njom**”.

Upitnik **smijete pokazati osoblju škole**, pri čemu trebate napomenuti da je sadržaj upitnika povjerljiv (zbog djelomičnog prikrivanja prirode istraživanja) te ih zamoliti da o njemu ne raspravljaju s drugima.

D.7. Opis istraživanja u javnosti

Posebnu pozornost posvetite načinu na koji opisujete temu istraživanja u javnosti, to jest u školi, u zajednici, ali i u razgovoru s pojedincima (npr. osoba koja otvori vrata u kućanstvu ili se javi na telefon, a koja Vas može pitati o tome).

Uvijek opisujte studiju na isti način kao: "istraživanje kojim se žele istražiti pitanja važna za dobrobit djece te pitanja vezana uz odgoj djece, odnos između roditelja i djece te između djece međusobno".

Svaki put kada opisujete istraživanje (članovima zajednice te članovima javnih ili privatnih institucija u zajednici) trebate imati na umu prvenstveno **sigurnost sudionika**. Ako imate bilo kakvih briga vezano uz sigurnost djeteta ili odrasle osobe (ili ako se sudionik brine za svoju sigurnost), možete mu/joj savjetovati da govori o istraživanju na isti način, ako ga/ju netko pita o tome.

D.8. Postupanje u slučajevima zlostavljanja i zanemarivanja djece

Prema hrvatskom zakonodavstvu (prilog B), prijava svakog oblika nasilja nad djecom je obavezna. U skladu s time, ukoliko Vam se dijete **osobno** obrati, slučaj treba evidentirati, kako bi ga lokalni koordinator mogao prijaviti nadležnom Centru za socijalnu skrb. S druge strane, kao istraživači imate obvezu štiti anonimnost sudionika te, ukoliko na temelju pregledavanja odgovora u upitniku ustanovite da je dijete izloženo nasilju, čak i ako možete rekonstruirati o kojem se djetetu radi, to nećete prijavljivati. Upravo zbog toga sva djeca dobit će broj Hrabrog telefona na koji mogu nazvati i tražiti **daljnju pomoć**.

U slučajevima kada Vam se dijete osobno obrati u vezi nasilja kojeg doživljava kod kuće ili negdje drugdje, trebate što prije prijaviti slučaj lokalnom koordinatoru koji će poduzeti daljnje mjere. Sve što Vam je dijete reklo trebate zapisati u Obrazac 2.

U takvim slučajevima istraživač treba slijediti sljedeće korake:

1. Iako je prije ispunjavanja upitnika djeci već naglašeno da istraživači trebaju reagirati tj. prijaviti kada se radi o situacijama gdje je netko u opasnosti ili kada im se djeca osobno obrate zbog doživljenog nasilja, **treba djetetu ponoviti Vašu obavezu kao istraživača da prijavite zlostavljanje** Centru za socijalnu skrb te što može očekivati da će se dogoditi nakon toga. Djetetu trebate reći da ćete o tome što Vam je ispričalo razgovarati s voditeljem istraživanja koji će nakon toga poduzeti sve što je potrebno. Djetetu također treba navesti da će nakon toga stručnjak doći u obitelj kako bi se provjerila sigurnost, dobrobit i zaštita koju dijete ima u obitelji te da CZSS ima pravo i obavezu da u slučaju ugroženosti dobrobiti djeteta u obitelji upozori roditelje na nužnost promjene odgojnih postupaka, nadzire roditelje ili čak pokrene postupak smještaja djeteta izvan obitelji.
2. **Pažljivo saslušati dijete i zabilježiti osnovne podatke o njegovim iskustvima s nasiljem. Iako je neupitna obaveza istraživača da preko lokalnog koordinatora istraživanja obavijestiti nadležni CZSS, dobro je saznati koje rješenje dijete smatra najboljim.**

3. **Informirati dijete o djelovanju Hrabrog telefona ili mjestima u lokalnoj zajednici gdje može dobiti pomoć, savjet i zaštitu i prije djelovanja CZSS.**
4. **NIKADA ništa obećavati djetetu (čak ni dati naslutiti) ako istraživač nije siguran da će moći održati obećanje.**

Ovakav pristup je u skladu sa sadržajem informiranog pristanka koji se daje roditeljima, a u kojem je navedeno "Sve informacije koje budu prikupljene od Vašeg djeteta su anonimne i strogo povjerljive; to znači da njegovi/njeni odgovori neće nikome biti otkriveni, osim u slučaju da je nečiji život u opasnosti ili on/ona zatraži razgovor sa stručnom osobom u vezi svojih briga" te je u skladu s usmenom uputom koju su djeca dobila na početku provedbe istraživanja u razredu.

Za odluku da se svako obraćanje djeteta istraživaču zbog doživljenog nasilja u obitelji prijavi nadležnom CZSS, ma o kako blagom obliku nasilja se radi, ključna je činjenica da dijete koje je na početku istraživanja čulo da je obaveza istraživača da prijavi nasilje te mu je istraživač to i ponovio, nastavlja sa svojom pričom, što pokazuje koliko mu je važno da ga netko čuje i da se nešto poduzme. Ukoliko dijete, koje je odlučilo istupiti i s nepoznatom odraslom osobom razgovarati o kažnjavanju/nasilju koje doživljava, naiđe na izostanak reakcije te nikakvi postupci ne budu poduzeti, to bi dijete moglo u potpunosti odustati od traženja pomoći od stručnjaka. Pritom treba naglasiti da istraživač prijavljuje sumnju za nasilje nad djetetom, a nadležne službe je procjenjuju.

Zbog svega navedenog važno je se istraživači pri kontaktu s djetetom pridržavaju sljedećeg:

Kada Vam se dijete obrati tražeći pomoć

Vaša reakcija na djetetovo iskustvo s nasiljem je ključna. Ohrabrite dijete da govori otvoreno i nemojte davati osuđujuće komentare. Pokažite da **razumijete** i **uzimate ozbiljno** ono što Vam dijete govori. Nemojte pokazivati znakove nepovjerenja.

Dajte djetetu podršku govoreći mu/joj:

- *Dobro si učinio/učinila što si mi to rekao/rekla*
- *Jako mi je žao što ti se to dogodilo.*
- *Nitko ne zaslužuje da se netko tako ponaša prema njemu*
- *Nisi ti kriv/kriva za to što ti se dogodilo.*

Pokušajte **dobiti informacije** o:

- djetetovim kontakt podacima
- identitetu zlostavljača
- vrsti i intenzitetu zlostavljanja
- osobama/službama kojima se dijete već obratilo za pomoć (ako ih ima) i događajima koji su uslijedili (ako ih je bilo)

NIKADA ne smijete ništa obećavati (čak ni dati naslutiti) ako niste sigurni da ćete moći održati obećanje.

Na kraju provjerite je li dijete upamtilo kome se može obratiti za pomoć (Hrabri telefon, CZSS, policija i drugi).

U slučaju da tijekom ispunjavanja upitnika dijete u razredu spomene da je neko od iskustava u upitniku doživio drugi učenik iz razreda (pa makar to bilo samo u šali), to trebate prijaviti lokalnom koordinatorskom centru, uz detaljan opis situacije, koji će potom u dogovoru s voditeljicom projekta donijeti odluku o (ne)prijavlivanju.

U određenim situacijama, npr. **ukoliko dijete progovori o nasilju koje je nedavno doživjelo te pokaže modrice ili druge posljedice nasilja**, potrebno je neodgodivo zvati centar za socijalnu skrb i/ili policiju. Ukoliko imate ikakvih dilema u takvoj situaciji, odmah nazovite lokalnog koordinatora koji će vas uputiti u daljnje postupanje. Ukoliko lokalni koordinatorski centar nije dostupan, nazovite Miroslava Rajtera (091/5619-227), Niku Sušac (091/5064-191) ili Marinu Ajduković (098/1746-691).

D.9. Sigurnost sudionika i istraživača

Sigurnost sudionika istraživanja Vam mora biti na prvom mjestu; Vaša sigurnost je jednako važna.

Kad god se pojavi zabrinutost u vezi sigurnosti, od Vas se očekuje da reagirate na odgovarajući način. Neka od glavnih pravila su:

- Nikada ne smijete ići sami na teren (u školu ili kućanstvo); uvijek trebate biti u pratnji barem jednog suradnika-istraživača (čak i kada idete u kućanstvo samo da pokupite upitnik).
- Kada ste na terenu, uvijek morate nositi svoj bedž koja označava da ste suradnik ili zaposlenik organizacije koja provodi istraživanje
- Vaš lokalni koordinatorski centar terenskog istraživanja treba uvijek znati gdje se nalazite; obavijestite ga/ju o bilo kakvim nepredviđenim promjenama u svom rasporedu.
- Istraživač(i)
 - treba prekinuti intervju kad god treća osoba uđe u prostoriju u kojoj se provodi intervju, sve dok se ponovno ne ostvari privatnost, ili kada postoji mogućnost da vas drugi slušaju
 - nikada ne primjenjujte upitnike kada su druge osobe (npr. profesori) prisutne u učionici.
- Vaš koordinatorski centar će u suradnji sa koordinatorskim nacionalnog istraživanja kontaktirati nadležni centar za socijalnu skrb kojem će upućivati slučajeve u kojima je otkriveno zlostavljanje.
- U javnosti uvijek trebate opisivati istraživanje na isti način, koristeći opis koji se nalazi u poglavlju D7

- Strogo se pridržavajte sigurnosnog plana koji je razvijen za otkrivene slučajeve zlostavljanja/slučajeve gdje postoji sumnja na zlostavljanje (poglavlje D8)

Sigurnosni plan ako mislite da ste Vi (ili dijete) u opasnosti:

- Pokušajte točno procijeniti postoji li zaista opasnost i koliko je ozbiljna
- Uvijek imajte sa sobom
 - mobitel koji treba biti uključen (ali sa isključenim zvukom) i broj telefona za hitne slučajeve (npr. broj Vašeg lokalnog koordinatora) u memoriji tako da ga, ukoliko je to potrebno, možete nazvati što je brže moguće
 - Vašu karticu sa korisnim telefonskim brojevima (koji se koriste u hitnim slučajevima)
- Nemojte biti agresivni, neovisno o tome koliko Vas je netko isprovocirao
- Nemojte sami pokušati riješiti opasnu situaciju. Ovisno o situaciji:
 - tražite pomoć od svog suradnika-istraživača, lokalnog koordinatora, nadležnih vlasti
 - napustite lokaciju zajedno sa svojim suradnikom-istraživačem; ako to nije moguće, javite mu/joj da ste morali otići kako bi pošao/pošla za Vama
 - što prije javite svom lokalnom koordinatoru što se dogodilo
- Sve što Vas brine, koliko god se Vama ili Vašem suradniku-istraživaču činilo nevažnim, prijavite na redovitom **supervizijskom susretu**.

D.10. Što učiniti ako...

Što učiniti ako dijete:	
odbije ispuniti upitnik (označi "Ne" u obrascu za pristanak djeteta)?	Dijete nije dužno ispunjavati upitnik čak i ako su roditelji dali svoju suglasnost. U tom slučaju postupite kao s djecom čiji se roditelji nisu suglasili s njihovim sudjelovanjem u istraživanju (omogućite djetetu da sudjeluje u aktivnostima koje ste prethodno dogovorili s razrednikom ili stručnim suradnikom škole za takve situacije).
zatraži da ispuni upitnik u učionici, ali roditelji NISU dali pristanak?	S obzirom da u Etičkom kodeksu postoji mogućnost usmenog pristanka roditelja, ukoliko dijete pomoćnom istraživaču da kontakt telefon roditelja, on/ona ga mogu nazvati nakon što učenici počnu raditi i provjeriti ima li dijete suglasnost roditelja. O tome treba napraviti bilješku u kojoj je naznačeno vrijeme, broj telefona na koji je nazvan roditelj i ime pomoćnog istraživača. Ukoliko je roditelj odbio sudjelovanje djeteta (pismeno ili usmeno), dijete ne smije ispunjavati upitnik.
otkrije iskustvo zlostavljanja/zanemarivanja u svom anonimnom upitniku ili osobno?	Otkrivanje zlostavljanja u upitniku je anonimno i temeljem toga se ne smije poduzimati nikakva akcija istraživača, čak i ako su, hodajući kroz razred, vidjeli koje dijete je označilo da je doživjelo neko od nasilnih ponašanja. Postupak u slučaju osobnog obraćanja djeteta istraživaču je opisan u poglavlju D8.
otkrije teško zlostavljanje, ali traži od istraživača da nikome ne kaže o tome?	Nemojte obećati da ćete to zadržati za sebe. Prema našim zakonima ste to dužni prijaviti. U tom slučaju postupite kako je opisano u poglavlju D8.
Što učiniti ako nastavnik:	
inzistira da bude prisutan/prisutna u učionici tijekom ispunjavanja	Recite mu/joj pristojno, ali čvrsto: " Žao mi je, ali u učionici ne smije biti nitko osim istraživača i učenika ". Ako on/ona inzistira, uputite ga/ju ravnatelju/ravnateljici škole (ako postoji dogovor o tome s njim/njom) i/ili Vašem lokalnom koordinatoru

zamoli istraživače da mu/joj daju upitnik da ga pročita ili zadrži?	Ako želi zadržati upitnik, recite mu/joj: “žao mi je, ali to nije dopušteno” . Upitnik smijete pokazati osoblju škole , pri čemu trebate napomenuti da je sadržaj upitnika povjerljiv (zbog djelomičnog prikrivanja prirode istraživanja) te ih zamoliti da o njemu ne raspravljaju s drugima.
izrazi negativan stav prema temi, istraživanju ili istraživačima	Ako mu/joj morate odgovoriti, pristojno kažite nešto neutralno poput: “ovo je vrlo važno pitanje u većini zemalja” ili “ovo je vrlo važno pitanje za neke ljude”
prigovori da nije bio/bila informiran/informirana o istraživanju?	“Žao mi je. Vjerojatno ste u pravu, ali škola je od nas primila suglasnost Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa. Također smo dobili i suglasnost ravnatelja temeljem informativnog pisma kojeg smo uputili školi.”
otkrije slučaj (sumnju na) zlostavljanja/zanemarivanja kod kuće ili u školi?	Pokušajte prikupiti što više informacija o djetetu i vrsti zlostavljanja (za slučaj da ćete trebati napisati izvještaj) S obzirom da su kod nas profesori zakonom obavezni prijaviti slučajeve zlostavljanja/zanemarivanja, obavijestite ga/ju o tome i pokušajte saznati zbog kojih razloga (ako postoje) oklijeva podnijeti prijavu. Pokušajte saznati namjerava li prijaviti taj slučaj. U svakom slučaju, istraživač o tome treba razgovarati s lokalnim koordinatorom na redovnom supervizijskom sastanku
otkrije slučaj zlostavljanja/zanemarivanja, ali želi zadržati anonimnost?	Postupite kako je gore navedeno Ako je slučaj potvrđen na neki drugi način (npr. dijete Vam je također prijavilo slučaj), možete ga prijaviti bez otkrivanja imena profesora.
Što učiniti ako roditelj:	
obradi se istraživaču da prigovori u vezi sadržaja nekih pitanja?	Pokušajte utvrditi koji su točno prigovori roditelja. Objasnite mu/joj da je problem zlostavljanja i zanemarivanja važno pitanje u cijelom svijetu i da dovodi do ozbiljnih posljedica za fizičko i mentalno zdravlje mnoge djece koja su zlostavljana i/ili zanemarivana. Također mu/joj možete objasniti da sva djeca (uključujući njegovu/njenu) mogu imati koristi od ovakvih istraživanja jer ona služe kao preventivna poruka koja može pomoći djeci da shvate da se nemaju čega sramiti ako dožive zlostavljanje, da je to pitanje o kojem se razgovara u njihovoj obitelji i njihovoj školi; također može pomoći djeci da uvježbaju kako reagirati (što mogu učiniti) u slučaju da dožive takvo iskustvo; hoće li tražiti pomoć i od koga? Ako roditelj i dalje bude nezadovoljan ili traži daljnja objašnjenja koja mu ne možete dati, ljubazno ga/ju uputite lokalnom koordinatoru i/ili znanstvenom koordinatoru i dajte mu/joj njihove kontakt brojeve.

PRILOZI

Prilog A: Moguća pitanja sudionika i standardizirani odgovori

U nastavku slijede pitanja koja sudionici (roditelji ili djeca) mogu postaviti. Navedeni su i **standardizirani odgovori** na neka od mogućih pitanja.⁷ Trebate biti upoznati s njima, kao i sa svim postupcima koji se koriste u istraživanju, kako biste sa sigurnošću mogli reagirati na moguće brige sudionika.

Dolje navedeni odgovori su namijenjeni i za djecu i za roditelje te za obje situacije prikupljanja podataka (ispunjavanje upitnika i intervju), osim ako je navedeno drugačije.

Nemojte izmišljati vlastite odgovore na nepredviđena pitanja: samo zapišite pitanje i o njemu će se raspraviti na redovnom supervizijskom susretu.

Tko provodi ovo istraživanje (ili izražavanje sumnjičavosti u vezi organizacije ili ciljeva istraživanja)?

Ovo istraživanje provodi Studijski centar socijalnog rada Pravnog fakulteta u Zagrebu, u suradnji sa Institutom za zdravlje djeteta u Grčkoj. Istraživanje se istovremeno provodi u 9 zemalja Balkana (Albanija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Hrvatska, Makedonija, Grčka, Rumunjska, Srbija i Turska). Sve ove zemlje surađuju kako bismo što bolje razumjeli probleme koji utječu na fizičko i psihičko zdravlje djece te probleme s kojima se roditelji ponekad suočavaju tijekom odgoja djece.

Svaki istraživač sa sobom treba imati i pismo koje potvrđuje njegovu/njezinu vezu s organizacijom koja provodi istraživanje te identifikacijsku karticu (personalizirani bedž istraživača), koja je posebno izrađena za ovu svrhu. Pismo možete pokazati bilo kome tko oklijeva ili izražava sumnju. Možete se pozvati i na činjenicu da su Europska komisija i lokalne vlasti (npr. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa), te ravnatelji škola, odobrili ovo istraživanje.

Tko financira ovo istraživanje?

Istraživanje sufinanciraju 7. Framework program Europske komisije i, u Hrvatskoj, Studijski centar socijalnog rada Pravnog fakulteta u Zagrebu.

Hoćete li koristiti moje ime? Kako mogu biti siguran/na da ćete zadržati povjerljivost?

Roditelji	Djeca
Vaše ime se ne navodi nigdje u upitniku. Nama je važno samo objediniti odgovore roditelja i njihove djece koja sudjeluju u istraživanju. Nigdje nećemo navoditi pojedinačne odgovore. Svi istraživači koji rade na ovom istraživanju su posebno obučeni o pitanju povjerljivosti i svi moramo pratiti određene korake koji su razvijeni kako	Tvoje ime se ne navodi nigdje u upitniku. Nama je važno samo objediniti odgovore sve djece koja će ispuniti upitnik/ s kojom ćemo razgovarati. Svi istraživači su posebno obučeni za to. Nitko neće

⁷ Ovaj prilog se temelji na dijelu ISPCAN priručnika za ICAST-CH upitnik (ISPCAN, 2006a, p.6) pod nazivom "Često postavljana pitanja" te na dijelu ISPCAN Priručnika za ICAST-P upitnik (ISPCAN, 2006b, p.8) pod nazivom "Odgovori na moguća pitanja u odabranim kućanstvima", koji su prilagođeni i nadopunjeni dodatnim pitanjima i odgovorima.

bi se osiguralo da informacije prikupljene od pojedinih sudionika ostanu povjerljive. Nitko neće saznati što ste odgovorili na pitanja/što ste mi rekli, osim ako nečiji život nije u opasnosti ili ako Vi sami poželite o tome s nekim razgovarati.	saznati što si odgovorio/la na pitanja/što si mi rekao/la, osim ako nečiji život nije u opasnosti ili ako ti poželiš o tome s nekim razgovarati.
--	--

Što će se dogoditi ako ne želim sudjelovati ili ako kasnije poželim odustati?

Roditelji	Djeca
Ništa! Niste obavezni sudjelovati. Ipak, nadamo se da ćete sudjelovati jer nam je vrlo važno saznati mišljenja što većeg broja roditelja i djece. Vaši odgovori i odgovori Vašeg djeteta će nam pomoći da ustanovimo kakve bi službe bile korisne obiteljima i djeci u Hrvatskoj i/ili Vašoj zajednici. Nadalje, želio/željela bih vas podsjetiti da možete odbiti odgovoriti na bilo koje pitanje ili prekinuti intervju/prestatu ispunjavati upitnik kad god želite; isto vrijedi i za Vaše dijete.	Ništa! Ne moraš sudjelovati. Ipak, nadamo se da ćeš sudjelovati jer nam je vrlo važno saznati mišljenja što većeg broja djece. Tvoji odgovori će nam pomoći da saznamo kakve bi službe bile korisne djeci u Hrvatskoj i/ili tvojoj zajednici. Nadalje, želio/željela bih te podsjetiti da možeš odbiti odgovoriti na bilo koje pitanje ili me zamoliti da prekinemo intervju/prestaneš ispunjavati upitnik kad god želiš.

Koliko dugo će ovo trajati?

Upitnik	
Roditelji	Djeca
Obično traje od 30 do 45 minuta; no trajanje se razlikuje od osobe do osobe, ovisno o tome koliko želite napisati.	Obično traje od 20 do 45 minuta; no trajanje se razlikuje od osobe do osobe, ovisno o tome koliko želiš napisati.
Intervju	
Roditelji	Djeca
Obično traje od 30 do 45 minuta; no trajanje se razlikuje od osobe do osobe, ovisno o tome koliko toga želite reći.	Obično traje od 30 do 45 minuta; no trajanje se razlikuje od osobe do osobe, ovisno o tome koliko toga želiš reći.

Kako ste odbrali ovu školu/razred/moje dijete?

Upitnik	
Roditelji	Djeca
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa ima popis škola u Hrvatskoj. Nasumično smo (po slučaju) odabrali neke škole i među njima je i škola koju pohađa Vaše dijete. Tako smo došli do Vas jer nas ne zanima samo stajalište djece, već i mišljenje roditelja. Ne znamo (niti	Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa ima popis škola u Hrvatskoj. Nasumično smo (po slučaju) odabrali neke škole i tvoja škola je izabrana da sudjeluje u istraživanju. Tako smo došli do tebe. Ne znamo (niti moramo znati) tvoje ime.

moramo znati) Vaše ime.	
Intervju	
Roditelji	Djeca
<p>Naše istraživanje se provodi s djecom koja redovno pohađaju školu, ali i s djecom koja su odustala od školovanja, i njihovim roditeljima. Škola koju je Vaše dijete pohađalo nam je dala Vaše kontakt podatke kako bismo mogli provesti intervju s Vašim djetetom i jednim od njegovih roditelja/skrbnika. Tako smo došli do Vas i ne moramo znati Vaše puno ime i prezime. Vaše podatke smo tražili samo kako bismo Vas mogli kontaktirati i pozvati da sudjelujete u našem istraživanju.</p>	<p>Naše istraživanje se provodi s djecom koja redovno pohađaju školu, ali i s djecom koja su odustala od školovanja. Škola koju si pohađao/la nam je dala kontakt podatke tvojih roditelja kako bismo mogli provesti intervju s tobom i jednim od tvojih roditelja/skrbnika. Tako smo došli do tebe i ne moramo znati tvoje puno ime i prezime. Podatke o tvojim roditeljima smo tražili samo kako bismo te mogli kontaktirati i pozvati da sudjeluješ u našem istraživanju.</p>

➡ Što ćete me pitati? / Koja je tema ovog istraživanja? / Zašto provodite ovo istraživanje?

Zanimaju nas problemi koje roditelji i djeca mogu imati u svom međusobnom odnosu, metode koje koriste za njihovo rješavanje i učinkovitost tih metoda. Želimo istražiti i neka pitanja povezana sa dobrobiti djece u kontekstu njihovih obitelji i zajednice. Vaši/tvoji odgovori i odgovori Vašeg djeteta/tvojih roditelja će nam pomoći da saznamo kakve bi službe i pomoć bile korisne obiteljima i djeci.

➡ Kako / Zašto ste odabrali mene/moje dijete?

Upitnik	Intervju
<p>Nasumično smo odabrali neke [vrsta škole, npr. osnovna] škole između svih škola u Hrvatskoj.</p> <p>Roditelji: Škola koju pohađa Vaš sin/Vaša kćer je odabrana u naš uzorak i sva djeca u njegovom/njezinom razredu (i njihovi roditelji) su pozvani da sudjeluju u istraživanju.</p> <p>Djeca: Nasumično smo odabrali neke [vrsta škole, npr. osnovna] škole između svih škola u Hrvatskoj.</p> <p>Tvoja škola je izabrana u naš uzorak i zato smo došli u tvoj razred.</p>	<p>Jedini kriterij kojim smo se vodili da bismo došli do Vas/tebe je taj da ne želimo čuti samo mišljenja one djece koja redovno pohađaju nastavu i njihovih roditelja, već i mišljenja djece koja su odustala od školovanja te njihovih roditelja.</p>

➡ Provodi li se ovo istraživanje u cijeloj Hrvatskoj ili samo u našoj županiji / našem gradu?

Ovo istraživanje se istovremeno provodi na području cijele Hrvatske te u 8 drugih zemalja (Albaniji, Bosni i Hercegovini, Bugarskoj, Makedoniji, Grčkoj, Rumunjskoj, Srbiji i Turskoj).

Želite li saznati da li ja zlostavljam svoje dijete?

Naše istraživanje se bavi iskustvima koja djeca doživljavaju kod kuće. Posebno nas zanimaju metode koje djeca i roditelji koriste za međusobnu komunikaciju o različitim pitanjima i zato smo usmjereni i na djecu i na roditelje. Ta pitanja uključuju i discipliniranje djece i ponekad se uistinu događa da neki roditelji zlostavljaju ili zanemaruju svoju djecu.

Postavljate li ista pitanja i mom djetetu?

Djecu ispitujemo o istim temama, ali njihov upitnik nije identičan Vašem. Vaše dijete ćemo dodatno pitati o njegovim/njenim iskustvima s vršnjacima i drugom djecom.

Standardizirani odgovori koje trebate dati sudionicima (učenicima) ako Vam postave sljedeća pitanja vezana uz istraživanje ili način odgovaranja na pitanja u upitniku:

Pitanje	Odgovor
Možemo li odgovoriti na iduće pitanje pa se vratiti?	Poželjno je da pratite redoslijed pitanja. Ali ako vam je teško odgovoriti na neko pitanje možete odgovarati na iduće, ali vas molim da se zaboravite vratiti na pitanje koje ste preskočili.
Ako se nešto nije dogodilo u prošloj godini nego ranije samo jedanput, što trebam označiti? Nikada ili da se dogodilo ranije?	Trebaš označiti kvadratić "ne u prošloj godini, ali se dogodilo ranije" i – ako želiš – možeš ovdje, gdje piše „Želiš li reći više o tome?“ napisati da se dogodilo samo jednom.
Što ćete napraviti s ovim informacijama koje prikupljate?	Povezat ćemo odgovore sve djece i roditelja, što će nam pomoći da saznamo što je važno djeci i njihovim obiteljima.
Hoće li Ministarstvo obrazovanja dobiti ove upitnike?	Ne, ni Ministarstvo ni itko drugi, osim nas koji provodimo ovo istraživanje, neće dobiti upitnike. Svi upitnici su anonimni i nitko nikada neće saznati tvoje odgovore, osim ako sam/sama ne budeš htio/htjela razgovarati s nekim o tome i kažeš da je nečiji život u opasnosti.
Mogu li reći svojim roditeljima neke teme o kojima smo razgovarali?	Možeš podijeliti sa svojim roditeljima (ili s bilo kim drugim) sve informacije koje želiš.
Koje ćete sve škole posjetiti?	Posjetiti ćemo škole u cijeloj Hrvatskoj, u Zagrebu, Osijeku, Splitu, Rijeci i puno drugih mjesta, ali ne znam napamet imena svih škola.

Standardizirani odgovori koje trebate dati sudionicima ako Vas, tijekom prikupljanja podataka, traže sljedeća pojašnjenja:

Pitanja u dječjem upitniku	Odgovor
3: Trebam li ovdje napisati ime svoje škole?	Da.
7: Što znači "obrazovni status"?	To znači koji je zadnji razred škole koji su završili tvoji roditelji.
7: Što je poslijediplomski studij?	To je školovanje na koje ide osoba koja već ima diplomu fakulteta
8: Što mislite pod drugi rođaci? Trebamo li napisati njihova imena?	Drugi rođaci su ljudi s kojima si u krvnoj vezi, kao tete, strine, ujne, tetci, stričevi, ujaci, bratići, sestrične itd. Molim te, nemoj pisati njihova imena i nemoj pisati nikakva imena u upitnik, kako bi on ostao anoniman
9: Da li mislite jesam li katolik ili da li vjerujem u Boga? Da li mislite na to da li vjerujem u nešto?	Mislimo, na primjer, da li si katolik, musliman ili pripadaš bilo kojoj drugoj religiji.
10: Što znači "narodnost"?	To znači da li si Hrvat, Srbin, Bošnjak ili pripadnik neke druge narodnosti.
12: Što znači "sigurno"?	Sigurno znači da li se osjećaš zaštićeno, da te nije strah da će ti netko nauditi i da se ne osjećaš kao da si u opasnosti.
14: Trebam li označiti samo jedan ili više od jednog odgovora?	Na ovom pitanju možeš označiti koliko god odgovara želiš.
15: Što je "alkohol"?	Pića koja sadrže alkohol, na primjer vino, pivo, viski i druga pića.
16, 17, 18, 26: Samo članovi moje obitelji koji žive sa mnom ili i drugi rođaci?	Označi samo ako je to učinila osoba koja živi s tobom; ako se radi o rođacima koji žive negdje drugdje, onda odgovori ne.
19: Što znači "ubijen"?	Ako ta osoba nije umrla od bolesti ili zbog neke nesreće nego je tu osobu ubio netko drugi.
28: U vezi nečeg važnog ili ne jako važnog?	Nema veze da li se radilo o nečemu važnom ili ne.
31: Što je džeparac?	Kada ti tvoji roditelju redovito (npr. jednom dnevno, tjedno ili mjesečno) daju nešto novca koji možeš potrošiti na što god želiš.
39: Rekao/rekla je da će otići živjeti negdje drugdje (ali sam znao/znala da neće otići). Trebam li odgovoriti „da“?	Trebaš odgovoriti „da“ i, ako želiš, možeš napisati ovo što si mi rekao/rekla u ovaj prazni prostor.
44: To mi se dogodilo, ali nisam se osjećao/osjećala loše ili tužno;	Ne. Trebaš odgovoriti "da" samo ako te to što ti je netko napravio povrijedilo ili si se zbog

ignorirao/ignorirala sam to dijete; trebam li odgovoriti “da”?	toga osjećao/osjećala loše.
68: Što znači ponižavati?	To je kada se osjećaš kao da si manje vrijedan/vrijedna od druge osobe.
70: Uznemirio me pozitivno ili negativno?	Mislimo na to da li si se zbog toga što je ta osoba radila osjećao/osjećala loše ili neugodno.
90: Da li da ovdje napišem koji mi je bio točan prosjek ili samo ocjenu s kojom sam prošao/prošla?	Ako se sjećaš, molim te napiši točan prosjek, u decimalu.
“Želiš li reći više o tome”: Da li ovdje moramo nešto napisati?	Ne. Samo ako želiš napisati nešto, kao na primjer tko ti je to učinio ili kako se to dogodilo ili ako želiš nešto objasniti.
Bilo koje pitanje: Dijete Vam nešto opiše i pita Vas, “da li to trebam napisati u ovom pitanju”?	Ako na temelju prethodnih odgovora niste sigurni je li točan odgovor na pitanje “DA” ili “NE”, trebate reći: “označi onako kako ti to shvaćaš” ili “odgovori najbolje što možeš”; možete također reći djetetu: “to možeš napisati ovdje, gdje piše “Želiš li reći više o tome?”
Bilo koje pitanje: Da, moj/moja <...> mi je to učinio/učinila, ali to je bila šala (za zabavu).	Ako želiš, možeš u ovaj prazni prostor napisati da se radilo o šali, ali trebaš napisati koliko ti se to puta dogodilo.

Važna napomena istraživačima

Nemojte zaboraviti da ne smijete vlastitim riječima pojašnjavati djetetu pitanja.

Na sva pitanja za koja ne postoji standardizirani odgovor trebate sudioniku odgovoriti: “onako kako ti to shvaćaš” ili “odgovori najbolje što možeš”

Prilog B: Zakonske odredbe vezane uz obavezu prijavljivanja nasilja nad djecom

Nasilje nad djecom u obitelji, kao i obaveza stručnjaka koji rade s djecom da uočeno nasilje prijave, regulirano je s četiri zakona:

1. Obiteljskim zakonom (NN 116/03)
2. Kaznenim zakonom (NN 110/97, 27/98, 50/00, 129/00, 51/01, 111/03, 190/03, 105/04, 84/05, 71/06, 110/07, 152/08)
3. Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji (NN137/09)
4. Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o osnovnom školstvu (NN 59, 01)

Obiteljski zakon

Članak 88.

Roditelji i ostali članovi obitelji ne smiju dijete podvrgavati ponižavajućim postupcima, duševnom ni tjelesnom nasilju, odnosno zlostavljanju.

Članku 108

Svatko je dužan obavijestiti centar za socijalnu skrb o kršenju djetetovih prava, a posebice o svim oblicima tjelesnog ili duševnog nasilja, spolne zlorabe, zanemarivanja ili nehajnog postupanja, zlostavljanja ili izrabljivanja djeteta.

Kazneni zakon

Članak 215.a

Član obitelji koji nasiljem, zlostavljanjem ili osobito drskim ponašanjem dovede drugog člana obitelji u ponižavajući položaj, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Članak 213.

- (1) *Roditelj, posvojitelj, skrbnik ili druga osoba koja grubo zanemaruje svoje dužnosti zbrinjavanja ili odgoja djeteta ili maloljetne osobe, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do tri godine.*
- (2) *Kaznom iz stavka 1. ovoga članka kaznit će se roditelj, posvojitelj, skrbnik ili druga osoba koja zlostavi dijete ili maloljetnu osobu, prisili je na rad koji ne odgovara njezinoj životnoj dobi, ili na pretjerani rad, ili na prosjačenje, ili je iz koristoljublja navodi na ponašanje koje je štetno za njezin razvitak ili je opće opasnim radnjama ili na drugi način izloži pogibelji.*
- (3) *Ako je kaznenim djelom iz stavka 1. i 2. ovoga članka prouzročena teška tjelesna ozljeda djeteta ili maloljetne osobe, ili mu je teško narušeno zdravlje, ili se dijete ili maloljetna osoba odala prosjačenju, prostituciji ili drugim oblicima asocijalnog*

ponašanja ili delinkvenciji, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do pet godina.

Članak 300.

- (1) Tko zna da je počinjeno teško kazneno djelo pa to ne prijavi iako zna da bi takvom prijavom bilo omogućeno ili znatno olakšano otkrivanje djela ili počinitelja, a za to djelo je zakonom propisana kazna dugotrajnog zatvora, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine.*
- (2) Kaznom iz stavka 1. ovoga članka kaznit će se službena ili odgovorna osoba koja ne prijavi počinjenje težeg kaznenog djela za koje je saznala obavljajući svoju dužnost a radi se o kaznenom djelu za koje pokretanje kaznenog postupka nije prepušteno privatnoj tužbi ili povodom prijedloga.*
- (3) Nema kaznenog djela iz stavka 1. i 2. ovoga članka kad njegova zakonska obilježja ostvari osoba koja je u braku ili živi u izvanbračnoj zajednici s osobom koja je počinila neprijavljeno kazneno djelo ili je toj osobi rođak po krvi u ravnoj lozi, brat ili sestra, posvojitelj ili posvojenik, odvjetnik, branitelj, javni bilježnik, doktor medicine, doktor stomatologije, primalja ili drugi zdravstveni djelatnik, psiholog, djelatnik skrbištva, vjerski ispovjednik ili druge osobe u obavljanju svoga zvanja.*
- (4) Za kazneno djelo iz stavka 1. i 2. ovoga članka kaznit će se i doktor medicine, doktor stomatologije, primalja ili drugi zdravstveni djelatnik, psiholog, osoba kojoj je povjeren odgojno obrazovni rad u odgovarajućoj ustanovi, javni bilježnik i djelatnik skrbištva ako je djelo počinjeno prema djetetu ili maloljetnoj osobi.*

Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji

Članak 4.

Nasilje u obitelji je svaki oblik tjelesnog, psihičkog, spolnog ili ekonomskog nasilja, a osobito: tjelesno nasilje, odnosno primjena fizičke sile bez obzira je li nastupila tjelesna ozljeda ili nije, tjelesno kažnjavanje i drugi načini ponižavajućeg postupanja prema djeci u odgojne svrhe, psihičko nasilje, odnosno primjena psihičke prisile koja je prouzročila osjećaj straha, ugroženosti, uznemirenosti ili povrede dostojanstva, verbalno nasilje, verbalni napadi, vrijeđanje, psovanje, nazivanje pogrđnim imenima ili na drugi način grubo verbalno uznemiravanje, uhođenje ili uznemiravanje preko svih sredstava za komuniciranje ili preko elektroničkih i tiskanih medija ili na drugi način komuniciranja s trećim osobama, protupravna izolacija ili ugrožavanje slobode kretanja (u daljnjem tekstu: uhođenje i uznemiravanje), spolno nasilje, odnosno spolno uznemiravanje, ekonomsko nasilje pod kojim se podrazumijeva oštećenje ili uništenje osobne i zajedničke imovine ili zabrana ili onemogućavanje korištenja osobne i zajedničke imovine ili pokušaj da se to učini te oduzimanje prava ili zabrana raspolaganja osobnim prihodima ili imovinom stečenom osobnim radom ili nasljeđivanjem, onemogućavanje zapošljavanja ili rada, prisiljavanje na ekonomsku ovisnost, uskraćivanje sredstava za održavanje zajedničkog kućanstva i skrb o djeci ili drugim uzdržavanim članovima zajedničkog kućanstva.

Članak 8.

Zdravstveni radnici, stručni radnici u djelatnosti socijalne skrbi, obiteljske prevencije i zaštite, odgoja i obrazovanja te stručni radnici zaposleni u vjerskim ustanovama, humanitarnim organizacijama, udrugama civilnog društva u djelokrugu djece i obitelji obvezni su prijaviti policiji ili državnom odvjetništvu počinjenje nasilja u obitelji iz članka 4. ovoga Zakona za koje su saznali u obavljanju svojih poslova.

Zakon o izmjenama i dopunama zakona o osnovnom školstvu

U *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o osnovnom školstvu* (NN 59, 01) dodan je članak 23. koji vrlo jasno određuje obavezu prosvjetnih djelatnika da se aktivno uključe u zaštitu djece od zlostavljanja:

Učitelji i stručni suradnici dužni su poduzimati mjere zaštite prava djeteta, te o svakom kršenju tih prava, posebice o oblicima tjelesnog ili duševnog nasilja, spolne zloporabe, zanemarivanja nehajnog postupanja, zlostavljanja ili izrabljivanja djeteta, odnosno učenika odmah javiti tijelu socijalne skrbi, odnosno drugom nadležnom tijelu.

Prilog 1a: Obrazac za izvještaj – upitnici (škola)

Ime 1. istraživača:				Ime 2. istraživača:			
Naziv škole i adresa:				Razred i broj prisutnih učenika (po spolu):			Dječaci: Djevojčice:
Datum i vrijeme:	____/____/____	Od: ____:____	Do: ____:____	Kodovi podijeljenih upitnika:			

DJEČJI UPITNIK				RODITELJSKI UPITNIK			
Dječja odbijanja da ispune upitnik				Roditeljska odbijanja			
Koliko?	Koji brojevi sudionika?			Koliko <u>odbijenica</u> za njihovo sudjelovanje?	Razlozi (ako su navedeni):		
Razlozi (ako su navedeni):							
Roditeljski pristanci				Metoda prikupljanja roditeljskih podataka			
Koliko <u>odbijenica</u> za sudjelovanje djeteta		Koliko <u>nevraćenih pristanaka</u>		☐ Samostalno ispunjavanje ☐ Intervju: _____ ☐ prikupljeno u školi ☐ prikupljeno odlaskom kod roditelja: _____			
Primjedbe iz upitnika				Roditeljski upitnici koji nedostaju			
				Brojevi sudionika	Komentari:		
OTKRIVENO ZLOSTAVLJANJE/SUMNJA NA ZLOSTAVLJANJE (pojasniti):				BILJEŠKE:			

Prilog 1b: Obrazac za izvještaj – strukturirani intervjui

Ime osobe koja provodi intervjui:		Ime 2. istraživača:	
Datum i vrijeme:	____/____/____	Od: ____:____ Do: ____:____	☐ Roditelj ☐ Dijete

A/A	Br. sudionika	Roditeljska odbijanja	Primjedbe
1		☐ za sudjelovanje djeteta ☐ za sudjelovanje roditelja Razlozi/bilješke <div style="background-color: #003366; color: white; text-align: center; padding: 2px;">Dječja odbijanja</div> Razlozi/bilješke	
2		<div style="background-color: #003366; color: white; text-align: center; padding: 2px;">Roditeljska odbijanja</div> ☐ za sudjelovanje djeteta ☐ za sudjelovanje roditelja Razlozi/bilješke <div style="background-color: #003366; color: white; text-align: center; padding: 2px;">Dječja odbijanja</div> Razlozi/bilješke	
3		<div style="background-color: #003366; color: white; text-align: center; padding: 2px;">Roditeljska odbijanja</div> ☐ za sudjelovanje djeteta ☐ za sudjelovanje roditelja Razlozi/bilješke <div style="background-color: #003366; color: white; text-align: center; padding: 2px;">Dječja odbijanja</div> Razlozi/bilješke	

Prilog 2: Obrazac za prijavu

Ime istraživača kojem se
dijete obratilo:

Ime 2. Istraživača u razredu:

Naziv škole i adresa:

Datum: _____/_____/_____

PODACI O DJETETU

Ime i prezime djeteta:

*Broj telefona:

Mjesto i kućna adresa:

*Ime i prezime počinitelja:

Odnos počinitelja s djetetom:

PODACI O PRIJAVLJENOM DOGAĐAJU

BILJEŠKE:

*Nije neophodno ispuniti ako dijete nije voljno dati te informacije

Prilog 3a: Kartice za intervju s roditeljima
(tiskati obostrano)

Prerežite kartice na označenim mjestima i podijelite ih istraživačima. Budući da skale za odgovore nisu iste za sva pitanja, s jedne strane kartice navedeno je za koja pitanja se koristi pojedina skala.

- **Nikada u životu**

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci):

- **1 - 2 puta (jednom ili dvaput godišnje)**
- **3 - 5 puta (nekoliko puta godišnje)**
- **6 - 12 puta (jednom mjesečno ili jednom u dva mjeseca)**
- **13-50 (nekoliko puta mjesečno)**
- **Više od 50 puta (jednom tjedno ili češće)**

- **Ne u prošloj godini, ali se dogodilo ranije**

- **Ne želim odgovoriti**

- **Mnogo puta**
- **Ponekad**
- **Jednom ili dvaput**
- **Nikada**

- **Ne znam/ ne sjećam se**
- **Ne želim odgovoriti**

Roditelj: Pitanja 8-51

Roditelj: Pitanja 66. 1-6

- Razgovor s djetetom
- Objasnjavanje djetetu zašto je nešto dobro ili loše
- Uskraćivanje nečega djetetu (npr. korištenja kompjutera, TV, kupovanja, sportskih aktivnosti, džeparca, mobitela)
- Pohvale
- Obećavanje nagrada djetetu (npr. kupovanja darova)
- Uspoređivanje djeteta s drugom djecom
- Uvjeravanje djeteta da nešto učini
- Davanje savjeta djetetu
- Prestanak razgovora s djetetom kada radi nešto nepoželjno
- Puštanje da dijete otrpi posljedice kako bih učilo iz svojih pogrešaka
- Slušanje djetetovih objašnjenja o njegovom ponašanju
- Uskraćivanje hrane, vode ili zaključavanje kod kuće
- Fizičko kažnjavanje (npr. udaranje, šamaranje)
- Upozoravanje djeteta na moguće posljedice njegovih postupaka
- Vikanje na dijete/pogrde
- Dogovaranje pravila zajedno s djetetom
- Postavljam djetetu stroga pravila
- Postavljam djetetu čvrsta/dosljedna pravila
- Ponašam se onako kako savjetujem djetetu (dajem dobar primjer)
- Nešto drugo (što?)

Roditelj: Pitanje 61

Prilog 3b: Kartice za intervju s djecom
(tiskati obostrano)

Prerežite kartice na označenim mjestima i podijelite ih istraživačima. Budući da skale za odgovore nisu iste za sva pitanja, s jedne strane kartice navedeno je za koja pitanja se koristi pojedina skala.

Tvoji roditelji su:

- **U braku**
- **Razvedeni/ Rastavljeni**
- **Nikada se nisu vjenčali**
- **Jedan od roditelja više nije živ**
- **Oba roditelja više nisu živa**

- **Ne želim odgovoriti**
- **Ne znam**

Obrazovni status tvojih roditelja je/bio je:

- **Nije išao/išla u školu**
- **Nedovršena osnovna škola (koliko razreda? _____)**
- **Završena osnovna škola**
- **Srednja strukovna škola u trajanju do 3 godine**
- **Četverogodišnja srednja strukovna škola**
- **Gimnazija**
- **Viša ili visoka škola**
- **Fakultet ili umjetnička akademija**
- **Poslijediplomski studij (magisterij ili doktorat znanosti)**

- **Ne znam**

Dijete: Pitanje 6

Dijete: Pitanje 7

- **Uvijek**
- **Često**
- **Rijetko**
- **Nikada**

- **Nikada u životu**

Tijekom protekle godine (prošlih 12 mjeseci):

- **1 - 2 puta (jednom ili dvaput godišnje)**
- **3 - 5 puta (nekoliko puta godišnje)**
- **6 - 12 puta (jednom mjesečno ili jednom u dva mjeseca)**
- **13 - 50 puta (nekoliko puta mjesečno)**
- **Više od 50 puta (jednom tjedno ili češće)**
- **Ne u prošloj godini, ali mi se to dogodilo ranije**
- **Ne želim odgovoriti**

Dijete: Pitanja 12 – 13

Dijete: Pitanja (15-18) i (22 – 75)

- **Da**
- **Nisam sigurna**
- **Ne**
- Ne u prošloj godini, ali **mi se to dogodilo ranije**

- **Da**
- **Nisam siguran**
- **Ne**
- Ne u prošloj godini, ali **mi se to dogodilo ranije**

Djevojčica: Pitanja (19 - 21)

Dječak: Pitanja (19 - 21)

- Razgovor sa mnom
- Da mi objasne zašto je nešto dobro ili loše
- Da mi nešto uskrate (npr. korištenje kompjutera, TV, kupovanje, sportske aktivnosti, džeparac, mobitel)
- Da me pohvale
- Da mi obećaju nagrade (npr. kupovanje darova)
- Da me uspoređuju s drugom djecom
- Da me uvjeravaju da nešto učinim
- Da mi daju savjete
- Da prestanu razgovarati sa mnom kada radim nešto nepoželjno
- Da me puste da otpim posljedice kako bih učio/učila iz svojih pogrešaka
- Da slušaju moja objašnjenja o mom ponašanju
- Da mi uskrate hranu, vodu ili me zaključaju kod kuće
- Da me fizički kazne (npr. da me tuku, udaraju, šamaraju)
- Da me upozore na moguće posljedice mojih postupaka
- Da viču na mene/grde me
- Da dogovaraju pravila zajedno sa mnom
- Da mi postave stroga pravila
- Da mi postave čvrsta/dosljedna pravila
- Da se ponašaju onako kako meni savjetuju (daju mi dobar primjer)
- Nešto drugo (što?)

Dijete: Pitanje 14

Prilog 4a: Modificirani ICAST-CH upitnik

Prilog 4b: Modificirani ICAST-P upitnik

Priloge 4a i 4b će istraživači dobiti odvojeno.

